

UDK 341.234(436=862/=863):341.24(436)»1955«

Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznosti glede slovenske manjšine — s posebnim ozirom na avstrijska stališča, ki so prišla do izraza OZN in ob izmenjavi diplomatskih not med SFRJ Jugoslavijo in Republiko Avstrijo v letu 1974.

Dr. Borut Bohte

Uvod

Namen tega sestavka je razpravljati o nekaterih obveznostih republike Avstrije, ki izhajajo iz občega in partikularnega mednarodnega prava in na ta način osvetliti polemiko v zvezi z izmenjavo diplomatskih not med SFR Jugoslavijo¹ in Republiko Avstrijo.²

Pri tem bomo podali osnovo mednarodnopravne obveznosti Avstrije do manjšin, kot je zapisana v Državni pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije (v nadaljnjem besedilu avstrijska državna pogodba),³ zlasti pa stipulacijo in splošne razsežnosti členov 6, 7 (posebej 5 odstavki), 9, 10 in 19 te pomembne mednarodne pogodbe, ki je kot *lex specialis sedes materiae* za naše proučevanje. Ogledali si bomo tudi, kako se manjšinsko varstvo odraža prek obče zaščite človekovih pravic, ki izhaja iz drugih pomembnejših mednarodnopravnih aktov, ki prepovedujejo diskriminacijo nasploh in v določenih primerih posameznih skupin, kot so manjšine, posebej ter stopnjo avstrijske formalnopravne vezanosti na te dokumente. Na nekaterih primerih si bomo podrobneje ogledali, kako se je ta problematika obravnavala pred mednarodnimi organi, zlasti pa v OZN v njenem rasnem aspektu in v povezavi z vprašanjem dolžnosti Avstrije po avstrijski državni pogodbi do denacifikacije ter v zvezi s pojavi neonacizma ter drugimi dejavnostmi, ki so usmerjene na zanikanje manjšinskih pravic. Poskušali bomo tudi opredeliti siceršnji odnos Republike Avstrije do SFR Jugoslavije, v kolikor pomeni le-ta določeno politiko ob kršitvah mednarodnopravnih obveznosti.

Poudarjamo pa, da ta prikaz ne pretendira na sistematično izčrpnost obravnave avstrijskih obveznosti po mednarodnem pravu, niti ne bo obravnaval čl. 7 avstrijske državne pogodbe po vseh njegovih elementih, ki so predmet posebnih študij, objavljenih v tej publikaciji. Isto velja za pravni položaj gradiščanskih Hrvatov, ki je tudi posebej obdelan.

Narava manjšinske zaščite po avstrijski državni pogodbi

Najprej si oglejmo tiste člene avstrijske državne pogodbe, ki se nanašajo na pravni položaj hrvaške in slovenske manjšine v Avstriji, bodisi prek zaščite človekovih pravic nasploh ali pa s posebno manjšinsko zaščito neposredno.

¹ Pri tem imamo v mislih noti z dne 30. X. 1974 in 2. XII. 1974, ki jih je zvezni sekretariat za zunanje zadeve poslal vladi Republike Avstrije prek ambasade Republike Avstrije v Beogradu.

² Verbalna nota, ki jo je dne 2. XII. 1974 avstrijski ambasador dr. Alexaner Otto podal podpredsedniku Zveznega izvršnega sveta in Zveznemu sekretarju za zunanje zadeve Milošu Miniču.

³ Pogodba je bila sklenjena 15. V. 1955 med ZSSR, Združenim kraljevstvom Velike Britanije in Sev. Irske, ZDA in Francijo na eni strani ter Avstrijo na drugi strani; začela je veljati 27. julija 1955. Gl. Treaty Series, United Nations, V. 217, str. 223. Zvezna ljudska skupščina je to pogodbo ratificirala 14. XI. 1955, objavljena pa je v dodatku št. 2 »Službenog lista FNRJ« z dne 1. II. 1956

Čl. 6 avstrijske državne pogodbe zagotavlja manjšinam relativno zaščito v kolikor so posamezniki kot pripadniki manjšin in avstrijski državljani varovani z obćimi garancijami človekovih pravic in prepovedjo diskriminacije. Člen 6, ki nosi naslov »Človekove pravice« glasi:

»1. Avstrija bo storila vse potrebne ukrepe, da zagotovi vsem osebam pod avstrijsko oblastjo, ne glede na raso, spol, jezik ali vero, uživanje človekovih pravic in temeljnih svobošćin, vštevši svobodo izražanja mnenja, tiska in objavljanja, svobodo veroizpovedi, političnega prepričanja in javnih zborovanj.

2. Avstrija se poleg tega obvezuje, da ne bodo zakoni, ki veljajo v Avstriji niti po svojem besedilu niti s svojo uporabo izvajali diskriminacije, niti ne bodo imeli za posledico diskriminacije med osebami z avstrijskim državljanstvom zaradi njihove rase, spola, jezika ali vere, bodisi da gre za njihovo osebo, premoženje, poslovne, politične ali finančne interese, pravni položaj, politične ali civilne pravice ali v kateremkoli drugem pogledu.«

V ta okvir sodi tudi člen 8 avstrijske državne pogodbe, ki zagotavlja vsem avstrijskim državljanom svobodno, enako in splošno volilno pravico, da so izvoljeni za opravljanje javnih služb brez razlikovanja glede na raso, spol, jezik ali politično mnenje.⁴

V sklop relativne manjšinske zaščite pa sodi deloma tudi določba 1. odstavek člena 7 avstrijske državne pogodbe, vendarle pa je ta odstavek tudi pomemben organski sestavni del, skupaj z drugimi določbami člena 7 avstrijske državne pogodbe, ki se v celoti nanaša le na slovensko in hrvaško manjšino. Ta člen vsebuje elemente t.im. absolutne manjšinske zaščite, kolikor zagotavlja posebne pravice slovenski in hrvaški manjšini na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem. Člen 7 nosi naslov »Pravice slovenske in hrvaške manjšine« in se glasi:

»1) Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem, uživajo iste pravice pod istimi pogoji kot vsi ostali avstrijski državljani, vštevši tudi pravice na lastne organizacije, združenja in tisk v svojem lastnem jeziku.

2) Imajo pravico na osnovni pouk v slovenskem ali hrvaškem jeziku in na sorazmerno število lastnih srednjih šol; s tem v zvezi se bo revidiral šolski program, pri ustanovi za nadzor šolstva pa se bo osnoval oddelek za slovenske in hrvaške šole.

3) V upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradišćanske in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prabivalstvom, bo slovenski ali hrvaški jezik dovoljen kot uradni jezik poleg nemškega. V teh okrajih bodo krajevna imena in napisi v slovenskem in hrvaškem jeziku poleg nemškega.

4) Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem, bodo imeli pravico udeležebe v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah in organih teh okrajev pod istimi pogoji kot ostali avstrijski državljani.

5) Prepovedalo se bo delovanje organizacij, ki jim je cilj, da hrvaškemu in slovenskemu prebivalstvu odvzame njihov manjšinski značaj ali njihove manjšinske pravice.«

⁴ Člen 8 Demokratične ustanove. »Avstrija bo imela demokratično vlado, ki bo temeljila na tajnih volitvah in bo zagotovila vsem državljanom svobodno, enako in splošno volilno pravico kakor tudi pravico biti izvoljen v javne službe brez diskriminacije glede na raso, spol, jezik ali politično mnenje«.

Takšna kolektivna zaščita, ki mednarodnopravno varuje manjšini kot celoti, ne le prek njenih pripadnikov kot posameznikov, ki uživajo obči standard človekovih pravic na osnovi enakosti in nediskriminacije, je dodatna in nesporna mednarodnopravna dolžnost Avstrije. Avstrija teh pravic ne more enostransko odtegniti.⁵ Manjšinska zaščita predpostavlja in terja posebne ukrepe v prid manjšine, katerih uresničenje šele omogoča *vzpostavitev dejanske enakosti* med pripadniki manjšine in ostalim prebivalstvom večinskega naroda.

Za to trditev najdemo oporo tako v mednarodni judikaturi, kot v pravnih pogledih in pristopu, ki se uveljavljajo v OZN.

Tako je n. pr. Stalno meddržavno sodišče v Haagu 5. aprila 1935. leta v svojem svetovalnem mnenju v zadevi manjšinskih šol v Albaniji med drugim prišlo: »Pravna enakost izključuje vsakršno diskriminacijo; med tem ko dejanska enakost lahko pomeni nujnost različnega postopanja, da bi se dosegla vzpostavitev ravnotežja med različnimi položaji.«⁶

Obojna zaščita je z mednarodnopravnega stališča tesno povezana in predstavlja celoto. Preprečevanje diskriminacije in izvedba posebnih ukrepov za zaščito manjšin sta le dva aspekta dolžnosti zaščite temeljnih človekovih pravic.

Tako npr. prof. Capotorti, posebni poročevalec komisije za človekove pravice ECOSOC-a, razpravljajoč v svoji študiji o pravicah oseb, ki pripadajo k etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam, o konceptih »zaščita manjšin« ter »enakost in nediskriminacija«, pravi naslednje: »Lahko se torej ugotovi, da sta oba koncepta različna v tem smislu, da enakost in nediskriminacija predpostavlja formalno zagotovilo enotnega ravnanja z vsemi posamezniki — ki mora zagotoviti uživanje istih pravic in sprejemanje istih obveznosti — medtem ko zaščita manjšin implicira posebne ukrepe v prid članov manjšinske skupine. Vendarle pa je namen teh ukrepov vzpostaviti dejansko enakost med člani manjšinske skupine in drugimi posamezniki. To potrjuje tezo, da sta preprečevanje diskriminacije na eni strani in izvajanje posebnih ukrepov za zaščito manjšin, na drugi strani, samo dva aspekta istega problema t. j. varovanja temeljnih človekovih pravic.«⁷

Pa tudi seminar Združenih narodov o pospeševanju in zaščiti človekovih pravic narodnih, etničnih in drugih manjšin, ki je bil leta 1974 v Ohridu, je ponovno potrdil takšno gledanje v prvi točki sklepov, ki predstavljajo konsenz udeležencev tega mednarodnega srečanja: »Neločljivo povezani problemi odprave di-

⁵ J. Andrassy, Medjunarodno pravo, Zagreb 1971, str. 235, ki govori nasploh o dolžnosti države v zvezi z absolutno manjšinsko zaščito. Za avstrijsko notranjo zakonodajo, ki odkriva, da gre za takšno protipravno enostransko odtegotanje manjšinskih pravic gl. J. Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po II. svetovni vojni, Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani (INV), Razprave in gradivo (RiG), 1960, št. 2 str. 7—99, prim. tudi novejšo delo T. Zorn — J. Pleterski, Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na Avstrijskem Koroškem, INV, RiG, 1974, št. 6, str. 84—106.

⁶ »L'égalité en droit exclut toute discrimination; l'égalité en fait peut, en revanche, rendre nécessaires des traitements différents en vue d'arriver à un résultat qui établisse l'équilibre entre des situations différentes«. Cour permanente de justice internationale, Serie A/B, Fascicule No. 64, Ecoles minoritaires en Albanie, Avis Consultatif du 6 Avril 1935, XXXIV me Session, str. 19.

⁷ Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities; Preliminary report by Mr. Francesco Capotorti, Special Rapporteur, United Nations, ECOSOC, E/CN.4/Sub. 2/L.564, 27. June 1972, paragraf 50, str. 16.

skriminiranja in pospeševanje ter zaščita človekovih pravic narodnih, etničnih in drugih manjšin imajo svetovne razsežnosti in pomen.«⁸

Neizvedba manjšinskih pravic iz čl. 7 pomeni v skrajni konsekvenci glede na dejanske razmere na Koroškem, tudi dejansko diskriminacijo v smislu kršitve čl. 6 avstrijske državne pogodbe. Namreč šele polno uživanje specialnih pravic slovenske in hrvaške manjšine iz čl. 7 avstrijske državne pogodbe bi v avstrijskih razmerah pomenilo nediskriminacijo po čl. 6 avstrijske državne pogodbe.

Posebna manjšinska zaščita ter prepoved diskriminacije glede na raso, spol, jezik ali vero vseh oseb, ki so pod avstrijsko oblastjo, je dolžnost, za katero se je Avstrija izrecno obvezala z avstrijsko državno pogodbo, pa bodisi, da gre za črko pogodbe ali pa njeno uporabo v smislu duha avstrijske državne pogodbe⁹ po temeljnem načelu mednarodnega prava *pacta sunt servanda*. To načelo, ki je kot prastaro običajnopravno načelo zapisano tudi v dunajski konvenciji o pogodbenem pravu iz leta 1969 določa, da »vsaka pogodba, ki velja, obvezuje pogodbenice in one jo morajo izpolnjevati v dobri veri.« To je osnova občega mednarodnega prava in je zapisana tudi v uvodu ustanovne listine Organizacije Združenih narodov.¹⁰

Manjšinska zaščita prek obče zaščite človekovih pravic

Manjšinsko varstvo prek obče zaščite človekovih pravic v smislu čl. 6 avstrijske državne pogodbe se navezuje na vse mednarodne dokumente s področja človekovih pravic, ki predstavljajo obči mednarodni standard, od Splošne deklaracije o človekovih pravicah prek posameznih mednarodnih aktov in pogodb s področja človekovih pravic, zlasti pa paktov o človekovih pravicah, ki bodo kmalu začeli veljati, pa vse do najnovejše konvencije o preprečevanju zločina apartheida kot mednarodnega zločina.

Ustrezne večstranske mednarodne pogodbe, sklenjene pod okriljem OZN, na katere spoštovanje se je Avstrija izrecno obvezala z ratifikacijo, so naslednje:

- Ustanovna listina Združenih narodov iz leta 1945 (zlasti so pomembni v tej zvezi poleg preambule čl. 1/3, 13, 55, 56 in 62);¹¹
- konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 (čl. I in II);¹²

⁸ »The twin problems of the elimination of discrimination and the promotion and protection of the human rights of national, ethnic and other minorities are of world-wide scope and significance.« Seminar on the Promotion and Protection of the Human Rights of National, Ethnic and Other Minorities, ST/TAO/HR/49, Ohrid, Yugoslavia, 25 June-8 July 1974, United Nations, New York, 1974, str. 27. Ista misel pa izhaja bolj ali manj neposredno tudi iz drugih točk sklepov n. pr. 2, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16 in t. 17, ki izrecno poziva na polno uporabo postopka po mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

⁹ Pri tem imamo v mislih tudi preambulo in vse druge določbe avstrijske državne pogodbe, bodisi da gre za genezo nastanka avstrijske državne pogodbe in njeno bistvo, bodisi za druge konkretne določbe, ki se bolj ali manj posredno nanašajo na problematiko varstva manjšin, kot n. pr. še členi 8 zlasti pa členi 9, 10 in 19, o katerih bomo spregovorili kasneje.

¹⁰ J. Andrassy, op. cit, str. 317.

¹¹ Ustanovna listina Združenih narodov in statut meddržavnega sodišča, Ljubljana 1966, slov. prevod prof. dr. I. Tomšiča.

¹² Besedilo gl. v Human Rights, A Compilation of International Instruments of the United Nations, New York 1973, str. 41—44. Konvencija je začela veljati 12. januarja 1951; Avstrija ji je pristopila 19. marca 1958, Jugoslavija pa jo je ratificirala 29. avgusta 1950.

- mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1965;¹³
- ILO konvencija (št. 111) o diskriminaciji glede zaposlovanja in poklicev iz leta 1958.¹⁴

Poleg teh v okviru OZN sklenjenih konvencij, je Avstrija vezana tudi na Evropsko konvencijo o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950, (zlasti pomemben je čl. 14).¹⁵

Zanimivo pa je ugotoviti, da Avstrija do konca leta 1973 še ni ratificirala temeljnih mednarodnih aktov na področju človekovih pravic, t. j. Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966,¹⁶ ki v čl. 2 vsebuje podobno določilo o nediskriminaciji kot je čl. 14 pravkar citirane Evropske konvencije o človekovih pravicah; v čl. 27¹⁷ pa govori izrecno o manjšinski zaščiti. Člen 27 pravi:

»V tistih državah, v katerih so etnične, verske ali jezikovne manjšine, ne bo osebam, ki pripadajo takšnim manjšinam zanikana pravica, da skupaj z drugimi člani njihove skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in izvajajo svojo lastno vero ali uporabljajo svoj lastni jezik.« V tej zvezi pa sta pomembna tudi čl. 20, 2. odst., ki terja zakonsko prepoved kakršnegakoli širjenja idej »narodnega, rasnega ali verskega sovraštva« ter čl. 14, 3. odst., ki daje vsakemu pravico do informacije v njegovem materinem jeziku.

Avstrija prav tako ni ratificirala Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz istega leta.¹⁸ Ta dva mednarodna pakta bosta začela veljati v bližnji prihodnosti, saj je od potrebnih 35 ratifikacij, zbranih po najnovejših dosegljivih podatkih že skoraj to število. SFR Jugoslavija pa je oba pakta ratificirala že januarja 1971 leta. Avstrija pa tudi ni ratificirala mednarodne konvencije o odpravi in kaznovanju zločina apartheida iz leta 1973.¹⁹

Za UNESCO konvencijo o diskriminaciji v šolstvu (education) iz leta 1960,²⁰ pa po najnovejših podatkih iz sedeža v Parizu, Avstrije tudi ni mogoče najti med državami, ki so poslale podatke o pristopu ali ratifikaciji.

¹³ Ibid., str. 23—29. Konvencija je začela veljati 4. januarja 1969, Avstrija pa jo je ratificirala 9. maja 1972 z rezervo na člena 4 in 5, o čemer več kasneje. Jugoslavija jo je ratificirala brez rezerve.

¹⁴ Ibid. str. 29—31; Konvencija je začela veljati 15. junija 1960; Avstrija in Jugoslavija sta jo ratificirali.

¹⁵ Besedilo v Yearbook on Human Rights for 1950, United Nations, New York, 1952, str. 418—426. Naša država ni članica te pogodbe, ker ni članica Evropskega sveta. Več o tej tkim. rimski konvenciji gl. Andrassy, op. cit., str. 232, 233.

¹⁶ Besedilo v Human Rights, A Compilation..., str. 7—15. Slovenski tekst v Uradnem listu SFRJ, 4. febr. 1971, str. 7.

¹⁷ Article 27 »In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture to profess and practice their own religion, or to use their own language.« Human Rights, A Compilation... str. 12.

¹⁸ Angleško besedilo ibid., str. 3—7; slovensko pa v Ur. list SFRJ, 4. febr. 1971, št. 7.

¹⁹ Aneks k resoluciji Generalne skupščine OZN A/Res. 3068 (XXVIII) z dne 30. nov. 1973. Za besedilo gl. Official Records of the General Assembly. Twenty-eight Session, Supplement No. 30 (A/9030). Konvencija še ne velja.

²⁰ Besedilo v Human Rights, A Compilation..., str. 31—33; konvencija je začela veljati 22. maja 1962.

Kot vidimo iz tega pregleda, nima Avstrija najboljše bilance glede ratifikacij ustreznih konvencij s področja človekovih pravic, saj se je izrecno zavezala na relativno skromno število teh mednarodnih pogodb, pa še na te, bodisi dokaj pozno z velikim oklevanjem (npr. mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki je bila sprejeta leta 1965 — v veljavi je od 4. jan. 1969 — je Avstrija ratificirala šele leta 1972; citirano ILO konvencijo št. 111 iz leta 1958 pa šele leta 1974) ali pa z določeno rezervo, ki si jo bomo ogledali kasneje.

Dejstvo, da Avstrija formalnopravno ni vezana na vse ustrezne mednarodnopravne akte v zvezi s človekovimi pravicami, pa v zvezi s presojo njenih mednarodnopravnih obveznosti ni odločilno, ker ima Avstrija, kot smo že ugotovili, izrecne, jasne in konkretne mednarodnopravne obveze iz avstrijske državne pogodbe, ki ni samo *lex specialis* v tej materiji, temveč je tudi temelj njenega nastanka kot neodvisne in demokratične države.

Dalje, ne glede na avstrijsko neposredno zavezanost glede teh mednarodnih pogodb, lahko s gotovostjo trdimo, da je Avstrija vezana tudi na obči standard človekovih pravic, ki izhaja iz celotnega pravnega korpusa človekovih pravic brez ozira na to ali in koliko vsi njegovi sestavni deli tudi formalnopravno veljajo. Kot primer za to naj omenimo le splošno deklaracijo človekovih pravic iz leta 1948. Pa tudi členu 27 mednarodnega pakta o političnih in državljanskih pravicah, čeprav še ne velja formalno, vendarle priznavajo pomen vodilnega pravila na tem področju kot izraz dosedanjih spoznanj o določenih pravicah manjšin. In končno velja omeniti, kot najočitnejši izraz občega standarda človekovih pravic, načelo nediskriminacije. In kar zadeva to načelo, zlasti v zvezi z dolžnostmi Avstrije po konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, na katero je Avstrija tudi formalnopravno zavezana, mu imamo namen posvetiti nadaljnja izvajanja.

Glede na to menimo, da torej ni pglavitni problem v tem, ker Avstrija ni pokazala posebne vneme pri ratifikaciji mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic; pa tudi avstrijska državna pogodba sama po sebi ne pomeni idealne zaščite. Vzroke za neizvajanje avstrijskih mednarodnopravnih obveznosti ali njihovo »izvajanje« mala fide (npr. ugotavljanje manjšine), je treba iskati drugje.

Manjšine in prepoved rasne diskriminacije

Zato ni naš namen obdelati v tem okviru vseh mednarodnih obveznosti, ki jih ima Avstrija po teh mednarodnih pogodbah na področju človekovih pravic. Poglejmo podrobneje samo nekaj aspektov, ki so se v zadnjem času odrazili v organih OZN kot delna internacionalizacija manjšinskega vprašanja v Avstriji pred OZN in ki kažejo na prave vzroke za nerešeno manjšinsko vprašanje; so v tesni povezanosti med rasno osnovo diskriminacije in neizvedbo zaščite slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji ter kršenjem drugih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe, zlasti v zvezi z vprašanjem avstrijskega odnosa do vprašanja denacifikacije in delovanja šovinističnih in neonacističnih sil. Le-te delujejo v Avstriji v nasprotju z duhom človekovih pravic nasploh in z določbami nekaterih mednarodnih konvencij in avstrijske državne pogodbe posebej.

Avstrijsko izmikanje izpolnitvi obvez iz avstrijske državne pogodbe, češ, da so skoraj že v celoti izpolnjene in celo presežene, je dobilo v zadnjem času nov izraz. Avstrijski predstavniki postavljajo namreč pred mednarodnimi forumi trdi-

tev, da v Avstriji ni posebnih narodnostnih ali etničnih, niti rasnih manjšin ali skupin, temveč da so samo jezikovne in verske manjšine.²¹

Ta avstrijska trditev je nevzdržna iz več razlogov. Netočnost te trditve izhaja najprej iz dejstva, da gre za avtohtoni slovenski in hrvaški manjšini, narodnostno različni od danes večinskega nemškega prebivalstva. Kot taki ju tudi izrecno priznava avstrijska državna pogodba. Člen 7 govori o »slovenski« in »hrvaški« manjšini, ki sta narodnostni obeležji; ruski tekst tega člena pa uporablja dosledno izraz »narodna« manjšina.

Samo po sebi pa je zgovorno tudi dejstvo, da ni bil sprejet angleški predlog v pripravah na sklenitev avstrijske državne pogodbe, da bi uporabili izraz »jezikovni« manjšini.²²

Tudi dr. K. Berchtold,²³ avstrijski referent na ohridskem seminarju OZN o manjšinah, je moral priznati, da sta z avstrijsko državno pogodbo pravno priznani manjšini slovenska in hrvaška manjšina, ki živita na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem. Zato je tudi vsakršno ugotavljanje manjšine, četudi gre za takomenovano »ljudsko štetje posebne vrste« odveč in je lahko le, v pogojih protislovenske nastrojenosti in netolerance, pritisk na manjšino, kar se je pokazalo že ob prejšnjih popisih. Poleg tega niso te manjšinske pravice iz avstrijske državne pogodbe z ničemer pogojene.²⁴ Ne glede na to, da torej glede naših dveh manjšin ni nobenega dvoma za kašni manjšini gre, so pa tudi sicer osnovna obeležja manjšin znana. »Manjšine bi bile 'nedominantne skupine' prebivalstva, ki imajo in želijo ohraniti svoje etnične, verske ali jezikovne tradicije ali značilnosti, ki so različne od tistih, ki so lastne drugemu prebivalstvu iste države.«²⁵ V zvezi s tem pa je tehten tudi sklep, ki so ga sprejeli na že omenjenem ohridskem seminarju OZN o manjšinah leta 1974 in ki se glasi »čeprav ni splošno sprejete definicije izraza »manjšina«, je vendarle obče zavedanje o značilnostih skupin, na katere se v praksi nanaša ta izraz, v kolikor gre za vprašanje pospeševanja in zaščite njihovih pravic.«²⁶

Avstrijska navedba o izključno jezikovni naravi manjšin v Avstriji je naletela tudi na odločno nasprotovanje jugoslovanskih uradnih predstavnikov v OZN.

Poleg tega pa spodbija avstrijsko stališče tudi dejstvo, da je odbor za rasno diskriminacijo, ki je potrdil svoj interes za status manjšin nasploh, v svojem poro-

²¹ S to tezo so avstrijski predstavniki nastopali ustno in v pisemenih tekstih zlasti v odboru za odpravo rasne diskriminacije (A/9618); v tretjem odboru Generalne skupščine OZN, gl. n. pr. Zoper zapostavljanje manjšin, Delo, 4. decembra 1974, str. 6; in v UNESCO, gl. T. Martelanc, Preskušena dunajska taktika, Besedni spopad v komisiji UNESCO, Delo, sobotna priloga, 4. januar 1975 str. 20.

²² Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja po drugi svetovni vojni, RIG, 1960, št. 2, str. 36-37; glej še tukaj objavljeni prispevek Draga Druškoviča.

²³ Working Paper prepared by dr. Klaus Berchtold, Head of Department, Federal Chancellery, Avstrija, WP/8, str. 1.

²⁴ »...Potem takem seveda ni treba nobene zaščite 'etničnih manjšin', potem takem jih je treba šele iskati z 'ugotavljanjem'. To je zadnja doslednost avstrijske manjšinske politike«. Dr. Franci Zwitter, Potvarjanje resnice je slab argument, Slovenski vestnik, Celovec, 6. december 1974, str. 1.

²⁵ Andrassy, op. cit., str. 237; prim. tudi D. Druškovič, Nekaj vprašanj Koroških Slovencev (po 19 letih avstrijske državne pogodbe), Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Razprave in gradivo, 1974, št. 6, str. 7; gl. tudi »Definition and Classification of Minorities, New York, 1950, E/CN.4/Sub.2/85.

²⁶ Kot pod op. 8, t. 7, str. 27.

čilu (A/9618)²⁶ kritično obravnaval avstrijsko poročilo po členu 9 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, zlasti kar zadeva avstrijske obveznosti do slovenske in hrvaške manjšine. Poročilo tega odbora ugotavlja »da bi delitev prebivalstva na podlagi jezikovnega kriterija žela drugačne rezultate od tistih, dobljenih na podlagi etične zavesti in sorodstvenih socioloških kriterijev«. Izredno pomembno pa je tudi stališče odbora, »da pravice manjšine ne zavisijo od njihovega števila ali odstotka, ki ga predstavljajo proti skupnemu prebivalstvu.«²⁷ Toliko glede avstrijskih navedb o vprašanju »jezikovnih« manjšin.

Preden si poglejmo, kaj je mišljeno v konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1966 pod terminom »diskriminacija«, ki je predmet specialne pogodbenice prepovedi in ki velja tudi za Avstrijo kot sopogodbenico. Poleg številnih dokumentov, ki so bili sprejeti v OZN in ki izrečno prepovedujejo diskriminacijo na podlagi narodnostne ali etnične pripadnosti oz. porekla in ki terjajo enako ravnanje za vse, je diskriminacija po tej konvenciji definirana v členu 1 takole: »V tej konvenciji pomeni izraz »rasna diskriminacija« kakršnokoli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali prednost, ki temelji na rasi, barvi, poreklu ali narodnostnemu ali etničnemu izvoru (national or ethnic origin), katerega namen ali posledica je zanikanje ali oškodovanje priznanja, uživanja ali izvajanja pod enakimi pogoji, človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem ali kateremkoli drugem področju javnega življenja.«²⁹ Poleg pojma diskriminacije, ki se neposredno nanaša tudi na narodne in etnične manjšine, je zelo pomembna tudi točka 2 člena 2 te konvencije, ki pravi: »Države pogodbenice bodo, ko okoliščine tako narekujejo, storile posebne in konkretne ukrepe na socialnem, ekonomskem, kulturnem in drugih poljih, da bi zagotovile ustrezní razvoj in zaščito določenih rasnih skupin ali posameznikov, ki jim pripadajo, z namenom zagotovitve njihovega polnega in enakopravnega uživanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin...«³⁰

Na tej osnovi in v zvezi z drugimi členi konvencije, ki jih bomo še omenili, je odbor obravnaval avstrijsko informacijo po čl. 9 konvencije in v svojem zadnjem

²⁶ Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Assembly, Official Records, 29th Session, Suppl. No. 18, A/9618, United Nations, New York 1974 (v daljsem tekstu CERD Report)

²⁷ *ibid.* str. 35.

²⁸ »The interest of the Committee members for the position of national, ethnic or racial minorities has become dominant in the consideration of reports of a large number of Member States. Of great significance is the procedure of the consideration of reports in the presence of the representatives of the Member State whose report is considered as well as the achieved level of cooperation of the Committee with the members of the Convention«. Working Paper prepared by Naste Calovski, dr. Aleksander Peleš, United Nations Seminar on the Promotion and Protection of Human Rights of National, Ethnic and other Minorities, Ohrid, 1974, str. 11.

²⁹ Human Rights, A Compilation..., str. 24.

³⁰ *ibid.*, str. 25.

poročilu (CERD Report A/9618) kritično opozoril na nekaj vprašanj, kar dokazuje zelo dokumentirano in avtoritativno, da ni točna nadaljnja avstrijska trditev, da je Avstrija izpolnila in celo presegla svoje obveznosti iz avstrijske državne pogodbe do manjšin.

Ne glede na pravno naravo tega poročila in način ter tehniko formulacij stališč v poročilu, je poročilo tega odbora izredno pomemben mednarodni dokument, ki je rezultat dela nepristranskih ekspertov in ki ima najširšo mednarodno publiciteto; obravnava pa ga kot posebno točko dnevnega reda Generalna skupščina OZN na vsakoletnem rednem zasedanju.

Začetna kritika v poročilu odbora se nanaša na pojav, ki je postal že stalna praksa Avstrije tudi v odgovorih na jugoslovanske note in pobude za reševanje odprtih vprašanj. Gre namreč za formalizem, ki se kaže v golem navajanju in sklicevanju na notranjepravne tekste, ne glede na to, v kakšni stopnji odgovarjajo avstrijskim mednarodnim obvezam, oz. koliko se izvajajo v praksi.³¹ V poročilu odbora je namreč izražena kritika takšne prakse kar dvakrat. Najprej je v uvodu teksta poročila pod naslovom »Avstrija« izraženo v poročilu »obžalovanje, da zamera informacija samo zakonske ukrepe ob izključitvi pravosodnih, upravnih ali drugih ukrepov; in da ni indikacije o obsegu, v katerem dejansko uživajo določene pravice, ki jih zagotavljajo veljavni zakoni, tisti, na katere se le-ti nanašajo.«³²

V zvezi z manjšinami v Avstriji pa je v poročilu vsebovana pripomba »da kakorkoli že so pomembni zakonski predpisi, enakega pomena da je tudi dejansko izvajanje teh predpisov.«³³ Poleg tega poročilo odbora ugotavlja tudi, da niso bila besedila zakonskih določb, ki jih avstrijsko poročilo omenja, predložena v vseh primerih.³⁴

Ob tem je bilo izraženo zanimanje glede uporabe slovenskega in hrvaškega jezika pred sodišči in drugimi javnimi ustanovami v zvezi z vprašanjem »ali so osebe, ki želijo uživati te predpise in uporabljati te jezike podvržene čakanju ali težavam, kadar predložijo svoje zahteve oz. primere sodišču.« Se več, »ugotovljeno je bilo tudi določeno neskladje med določbami nekaterih mednarodnih pogodb, ki obvezujejo tudi Avstrijo in določbami njenih lastnih zakonov, ki zadevajo manjšine.«³⁵ Kot primer je bila v poročilu odbora navedena pravica uporabe slovenskega in hrvaškega jezika kot uradnih jezikov, poleg nemškega, v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradiščanske in Štajerske po 3. odst. 7. člena avstrijske državne pogodbe, »medtem ko je zvezni zakon z dne 19. marca 1959 uveljavil ta določila samo v določenih sodnih okrajih Koroške. Obrazložitev, podana v poročilu, da se v preostalih okrajih Koroške, Štajerske in Gradiščanske uporabljajo določila čl. 66 (4) St. Germainске pogodbe, (ki določa, da bodo nenemško govoreči avstrijski državljani uživali primerne olajšave za uporabo njihovih jezikov pred sodiščem)

³¹ Takšen odnos je značilen tudi za avstrijske nastope na obeh manjšinskih seminarjih OZN v Ljubljani (United Nations Seminar on the Multinational Society, Ljubljana, 8–21 June 1965, ST/TAO/HR/23 in Ohridu (Seminar on the Promotion and Protection of the Human Rights of National, Ethnic and Other Minorities, Ohrid 25 June — 8 July 1974, ST/TAO/HR/49).

³² CERD Report, t. 130. str. 34.

³³ *ibid.*, t. 135, str. 36.

³⁴ *ibid.*, t. 130, str. 34.

³⁵ *ibid.*, t. 135, str. 36.

kaže na to, da so bile določene obveznosti, ki izhajajo iz neke mednarodne pogodbe, skrčene ali omejene z zveznim zakonom.³⁶

Avstrijsko sklicevanje na uporabo določil St. Germainске pogodbe zahteva določen komentar. Z mednarodnopravnega stališča ureja namreč avstrijska državna pogodba *ex novo* celotno problematiko ne samo kot *lex posterior*, temveč tudi kot *lex specialis* ter je treba zato mednarodne obveznosti Avstrije ugotavljati izključno s stališča določb avstrijske državne pogodbe.

Dejstvo, da se Avstrija pa tudi manjšinske organizacije sklicujejo na St. Germainsko pogodbo je razumljivo, ker so nekatere njegove določbe (členi 62-69) dobile ustavni značaj in tako po notranjepravni poti še naprej obvezujejo državo tudi v tistih delih, v kolikor in če presegajo določila avstrijske državne pogodbe kar se nanaša zlasti na občo veljavnost St. Germainске pogodbe za vse manjšine in na vsem avstrijskem državnem ozemlju.

Ne glede na to pa se določba na katero se je sklicevalo avstrijsko poročilo, t. j. odst. 4 člena 66. St. Germainске pogodbe, nikdar ni uporabljala v praksi, saj sodišča niso niti bila, niti niso sedaj usposobljena za to.³⁷

Izredno pomembna pa je ugotovitev odborovega poročila, da je Avstrija z zveznim zakonom skrčila ali omejila obveznosti, ki izhajajo iz mednarodne pogodbe, pri čemer gre očitno za avstrijsko državno pogodbo. To je ugotovitev pristojnega mednarodnega foruma, ki ne samo da diskvalificira avstrijsko trditev o izpolnitvi in celo preseženju njenih mednarodnih obvez, temveč tudi pokaže v pravi luči avstrijske navedbe o odgovorih na jugoslovanske note, češ, da je to njena notranja zadeva, kakšne pravne akte sprejema. SFR Jugoslavija zares ni upravičena spuščati se v vprašanje, kakšne notranjepravne akte Avstrija sprejema, pač pa je več kot samo formalno upravičena terjati odgovor na vprašanje, ali Avstrija sploh izpolnjuje svoje ustrezne mednarodne obveznosti. Tudi ta primer potrjuje trditev, z avtoriteto ekspertskega mednarodnega telesa, da Avstrija svojih mednarodnih obvez ne izpolnjuje.

V poročilu je omenjeno tudi, da je avstrijski predstavnik potem, ko je zanzikal obstoj rasnih manjšin v Avstriji, rekel, »da doslej ni bilo nobenega primera pritožbe o diskriminaciji proti jezikovnim manjšinam v Avstriji pred pristojnimi sodišči in da se vse doslej nobena od podpisnic avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 ni pritožila zaradi neizpolnjevanja avstrijskih obveznosti iz pogodbe.«³⁸ Ta izjava je ponoven dokaz zatekanja v goli formalizem kot, da uradne spomenice in vloge predstavnikov koroških Slovencev,³⁹ predloženih avstrijski vladi, ne bi imeli vsaj enake teže kot formalni postopki pred avstrijskimi sodišči. Poleg tega pa je znano, da je bil n. pr. primer Slovencev Franca Isopa, ob izčrpanju notranje-

³⁶ *ibid.*

³⁷ Prim. L. Ude, Avstrijska državna pogodba in njena manjšinska zaščitna določila, *Prostor in čas*, 1973, št. 3/4, str. 131.

³⁸ CERD Report, t. 136, str. 36.

³⁹ Prim. Spomenica Koroških Slovencev zvezni vladi Republike Avstrije, ki sta jo dne 11. 10. 1955 skupaj poslala Narodni svet Koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem (Besedilo v Dodatku [IV] knjige »Koroška in Koroški Slovenci, Maribor, 1971, str. 379-389). Ta spomenica je še vedno aktualna, ker je ostala neuresničena. Poleg tega dokumenta, so koroški Slovenci posredovali doslej pristojnim avstrijskim oblastem mimo številnih ustnih intervencij tudi 34 formalnih spomenic in pisмениh vlog s konkretnimi predlogi za ureditev odprtih vprašanj Slovencev na Koroškem.

pravnih sredstev po njegovi pritožbi obravnavan pred evropsko komisijo za človekove pravice⁴⁰ in to prav zaradi zavračanja njegove tožbe, sestavljene v slovenščini in predložene 17. XI. 1959 okrajnemu sodišču v Rožeku, češ, da po zveznem zakonu št. 102/1959 sodišče v Rožeku ni navedeno med sodišči, pri katerih se lahko uporablja slovenščina kot uradni jezik (sic!; ponoven dokaz, da je Avstrija poskusila z zveznim zakonom skrčiti svojo mednarodno obvezo).

Ta izkušnja ob Isopovem primeru je bila dovolj bridka in po mnenju nekaterih⁴¹ je pokazala, da bi bila pritožba na Evropski svet že vnaprej obsojena na neuspeh.

Res pa je, da se koroški Slovenci niso pogosto obračali na avstrijska sodišča zaradi kršenja njihovih manjšinskih pravic, kar se zdi na prvi pogled nerazumljivo in težko opravičljivo. Toda koroški Slovenci razlagajo takšno ravnanje z neodgovarjajočo avstrijsko notranjo zakonodajo, z nacionalno nestrpnostjo nemških sodeželanov in z neprijazno nastrojenostjo avstrijskih, zlasti deželnih oblasti do manjšine in z brezizglednostjo, da bi kakorkoli uspeli.

Zaradi tega razumemo trditve »da koroškim Slovincem tako po stvarnem kakor po formalnopravnem položaju ni preostalo nič drugega, kakor da se v stiski, v katero so zašli v boju za svoje zakonite pravice, obrnejo na Slovenijo in Jugoslavijo.«⁴²

V zvezi s trditvijo, da se vse doslej nobena od podpisnic avstrijske državne pogodbe ni pritožila zaradi neizpolnjevanja Avstrije obveznosti iz pogodbe, pa vse proteste in pritožbe jugoslovanske vlade o neizpolnjevanju avstrijske državne pogodbe avstrijski predstavnik enostavno ignorira, kot da jih ne bi bilo, četudi so bili izraženi uradno, v uradni diplomatski obliki⁴³ in čeprav so prišli jugoslovanski prigovori do izraza med drugim tudi na uradnih diplomatskih sestankih v organih OZN, UNESCO-a ter na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju.

Republika Avstrija očitno ne more zanikati SFR Jugoslaviji legitimnega interesa za zaskrbljenost nad neizvajanjem obveznosti iz avstrijske državne pogodbe, saj je Jugoslavija ne samo pristopila k avstrijski državni pogodbi in pridobila na ta način status pridružene sile po čl. 37 avstrijske državne pogodbe, temveč je tudi kot zavezniška sila in sosedna država, ki ima svoje manjšine v Avstriji, dobila s tem določene pravice ne glede na to, da pridejo zlasti med sosedskimi državami v poštev tudi določena načela ravnanja, ki jih prizna že obče mednarodno pravo. Ker pa vendarle Avstrija jugoslovanskih intervencij, ki merijo na mirno rešitev odprtih vprašanj, vztrajno ne upošteva, se postavlja vprašanje, ali ob skrajno legalno formalističnemu odnosu Avstrije do te problematike ne bi kazalo v tem smislu tudi zastaviti stvar pred mednarodno javnostjo, t. j. zadevo tudi ustrezno institucionalno internacionalizirati (npr. pred Generalno skupščino OZN, Med-

⁴⁰ Gl. Katja Kobal, Manjšinsko varstvo po državni pogodbi v Avstriji s posebnim ozirom na primer Franca Isopa pred Evropsko komisijo za človekove pravice, Pravna fakulteta v Ljubljani, april 1970, Magistrsko delo, 74 str. in priloge.

⁴¹ L. Ude, op. cit., str. 130.

⁴² ibid.

⁴³ Za izmenjavo diplomatskih not z dne 6. novembra 1972 in 14. februarja 1973 prim. D. Druškovič, Carinthian Slovenes: Some Aspects of their Situation — 18 Years after the Signing of the Austrian State Treaty, Institut for Ethnic Problems, Ljubljana, 1973, zlasti str. 24 in str. 71—75. Pomembni pa sta še jugoslovanski noti z dne 17. marca in 4. oktobra 1959.

državnim sodiščem, Varnostnim svetom OZN itd.), skratka sprožiti zadevo tako, da ne bo mogoče več slepiti mednarodne javnosti.

Ni namen tega sestavka razpravljati o politični oportunisti institucionalne internacionalizacije, niti ne navajamo tukaj proceduralne poti ter možnosti, ki bi jih lahko Jugoslavija uporabila. Drugeje razpravljamo o pravnih določilih ustreznih postopkov v zvezi z obravnavanjem položaja slovenske manjšine na Koroškem pred mednarodnimi organi.⁴ Naš namen je le postaviti zadevo v pravi kontekst, t. j. poudariti, kakšna je vzročna zveza med neizpolnitvijo manjšinskih pravic po členu 6 in členu 7 in med neizpolnjevanjem obveznosti po členu 7 odst. 5, členu 9, členu 10 in členu 19 avstrijske državne pogodbe.

Problem denacifikacije ter neonacistični pojavi

Zlasti čl. 9 avstrijske državne pogodbe je odraz zavesti sopogodbenc o vplivu nacizma na območju Avstrije, ko je že izpadlo iz končnega besedila preambule avstrijske državne pogodbe opozorilo o avstrijski krivdi v II. svetovni vojni na temelju fikcije, da Avstrija ni agresor, temveč žrtev »nasilne vladavine Hitlerjeve Nemčije«. Vendarle pa avstrijska državna pogodba v 6. odst. preambule spominja na avstrijsko »sodelovanje v vojni kot sestavni del Nemčije«, pa tudi reparacijske določbe kažejo na avstrijsko nacistično preteklost in krivdo. Tudi odnos avstrijskih organov do nacističnih zločincev za časa zavezniške uprave je zavezniški svet pogosto kritiziral. O vsem tem več kasneje.

Po sklenitvi avstrijske državne pogodbe pa bi Avstrija morala po čl. 9⁵ te pogodbe »dokončati ukrepe, ki so jih začeli odgovarjajoči zakoni, odobreni po zavezniški komisiji za Avstrijo z namenom, da uniči nacionalsocialistično stranko in organizacije, ki so ji bile priključene ali so bile pod njenim nadzorom, v številni politične, vojaške in polvojaške organizacije na avstrijskem ozemlju.« Ta člen pravi takoj dalje, da bo Avstrija »nadaljevala z napor, da iz avstrijskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja odstrani vse sledove nacizma, da bi

⁴ »Okvirna delovna shema za možnosti akcije pri mednarodnih ustanovah za seznanjanje in uveljavljanje pravic slovenske manjšine na Koroškem pred mednarodno javnostjo«, 1973. leta, Interno gradivo Instituta za mednarodno pravo in mednarodne odnose pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 16 str.; Gl. tudi Danilo Türk, Možne proceduralne osnove za eventualno akcijo za uveljavljanje pravic slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti v Avstriji pred Združenimi narodi, Diplomatska naloga na pravni fakulteti, januar 1975, 145 str.

⁵ Cl. 9 »Dissolution of Nazi Organizations.

1. Austria shall complete the measures, already begun by the enactment of appropriate legislation approved by the Allied Commission for Austria, to destroy the National Socialist Party and its affiliated and supervised organizations, including political, military and para-military organizations, on Austrian territory. Austria shall also continue the efforts to eliminate from Austrian political, economic and cultural life all traces of Nazism, to ensure that the above-mentioned organizations are not revived in any form, and to prevent all Nazi and militarist activity and propaganda in Austria.

2. Austria undertakes to dissolve all Fascist-type organizations existing on its territory, political, military and para-military, and likewise any other organizations carrying on activities hostile to any United Nation or which intend to deprive the people of their democratic rights.

3. Austria undertakes not to permit, under threat of penal punishment which shall be immediately determined in accordance with procedures established by Austrian Law, the existence and the activity on Austrian territory of the above-mentioned organizations.

zagotovila, da navedene organizacije ne bodo v nobeni obliki ponovno vzpostavljene in da bi preprečila vsako nacistično in militaristično dejavnost in propagando v Avstriji.«

Ta člen je Avstrijo obvezal tudi, da razpusti vse politične, vojaške in polvojaške organizacije fašističnega značaja, ki obstajajo na njenem ozemlju (odst. 2) in da bo pod grožnjo kazenskih sankcij prepovedala obstoj in delovanje omenjenih organizacij na avstrijskem ozemlju.

Po čl. 10 avstrijske državne pogodbe pa bi Avstrija morala ohraniti v veljavi in nadaljevati izvajanje načel iz zakonov in drugih predpisov, ki so jih avstrijska vlada in parlament sprejeli začeti s 1. majem 1945 in ki jih je zavezniška komisija za Avstrijo odobrila. Njih namen je likvidiranje ostankov nacističnega režima in vzpostavitev demokratičnega sistema, ter da izpopolni zakonske in upravne ukrepe, ki so od 1. maja 1945 že sprejeti ali se uporabljajo ter da kodificira in uporabi načela iz členov 6, 8, 9 avstrijske državne pogodbe in da, v kolikor to še ni storila, razveljavi ali spremeni vse zakonske in upravne ukrepe, sprejete v času med 5. marcem 1933 in 30. aprilom 1945 leta, ki so v nasprotju z načeli z členov 6, 8, 9 avstrijske državne pogodbe.

Pomanjkljivo izvedena denacifikacija Avstrije⁴⁶ in popustljivost do pojavov neonacizma⁴⁷ (ter fašističnih in nacionalistično šovinističnih manifestacij, ki jih izvajajo predvsem organizacije združene v Kärntner Heimatdienst (KHD)),⁴⁸ so v tesni zvezi z diskriminacijskim vzdušjem, naperjenim s takšnim sovraštvom in netoleranco do naše manjšine, da spominjajo že na genocidne izkušnje iz preteklosti.⁴⁹ Avstrijski strokovnjak dr. Hans Haas⁵⁰ poglobljeno in dokumentirano prikazuje razvoj neofašizma v Avstriji zaradi očitnih napak pri uporabi določb za denacifikacijo ob preveč formalnem uresničevanju in kar je bilo bolj odločilno zaradi pomanjkanja demokratične generacije vzgojiteljev ter zaradi prenehanja zasledovanja starih in

⁴⁶ Dr. T. Zorn, Denacifikacija po avstrijsko, Naša obramba, Ljubljana, 1975, št. 1, str. 5, 6.

⁴⁷ Splošno o neonacizmu gl. dr. A. Kolendič, Neonacizem danes, Sodobni svet, 1965, 37 str., Posebej za Koroško gl. Nacizem na Koroškem, Vestnik koroških partizanov (VKP), Ljubljana, št. 2/V, maj 1972, str. 25-44.

⁴⁸ Delovanje Kärntner Heimatdiensta in v njem združenih organizacij sta proučevala zlasti dr. T. Zorn n. pr. Obnovitev in delovanje Kärntner Heimatdiensta po drugi svetovni vojni, VKP, Ljubljana, Nov. 1970, Letnik III, št. 4, str. 23-64, Der Kärntner Schulverein-Südmark, VKP avgust 1971, letnik IV, št. 3, str. 42-49; Glasilo »Delovne skupnosti za južno Koroško« in Koroški Slovenci, VKP, št. 4/V, december 1972, str. 50-70; Der Kärntner Abwehrkämpferbund, VKP št. 1/V, marec 1972 str. 36-45; Beseda o Kärntner Heimatdienstu na skupni seji vseh zborov skupščine SR Slovenije o Koroški dne 20. Oktobra 1972, VKP, št. 1/VI, marec 1973 str. 18-20; Glasilo koroških »Domovinskih zvez« o slovenskem vprašanju, VKP, 4/VI, dec. 1973, str. 18-33 ter dr. J. Felaher »Deutscher Schulverein - Südmark in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki, VKP, št. 1, 2/IV, April 1971, str. 40-65.

⁴⁹ O oživljanju nacizma v Avstriji in protipravnem delovanju organizacij združenih v Kärntner Heimatdienst gl. L. Ude, Avstrijska državna pogodba in njena manjšinska zaščitna določila, Prostor in čas, 1973, št. 3/4, str. 129-140, zlasti pa strani 137-140, ter D. Nečak, Kontinuiteta protislovenske propagande na Koroškem, VKP, št. 1/VII, VIII, marec 1973 str. 57-72.

⁵⁰ Gl. članek Dr. Hans Haas-a o neofašizmu v Avstriji, ki temelji na referatu, katerega je imel pisec na študijski konferenci Instituta »Dr. Karl-Renner« 17. IV. 1973 v Wien-Neuwaldegg o temi »Nevarnost neofašizma in reakcionarne tendence v sedanosti«, Neofašizmus in Österreich, Die Republik, 1973, št. 3, str. str. 8-17.

novih fašistov koncem 40 let, v povezavi s strankarskimi konsideracijami boja za članstvo. V Avstriji je fašizem s svojim sistemom ekstenzivnega in intenzivnega obvladovanja zajel več Avstrijcev, kot jih je bilo včlanjenih v stranko. V Avstriji se je začela porajati neofašistična subkultura, ki se je v 50 in 60 letih izkristalizirala v malomeščanskem obmejnem nacionalizmu z ohranjanjem tradicij nekdanjega nacionalsocializma v raznih organizacijskih oblikah. Po Haasu niso neofašisti prevzeli od nacizma samo svojega ozkega nacionalizma, temveč tudi internacionalno usmerjenost. Haas omenja, npr. da so na »prav rjavi pomladi« (Volksstümme, 11. 4. 1973) v Gradcu dali častno mesto med starimi člani, ki so govorili, tudi enemu »mlajših« Josephu Feldnerju, šefu Kärntner Heimatdiensta; to da mu ni bilo podeljeno zastoj, kajti spor o krajevnih napisih se je, kot pravi Haas, izkazal za ognjeni krst novega fašističnega gibanja.

Heimatdienst pa se je izkazal že leta 1957 pod patronatom bivšega nacističnega H. Steinacherja s protislovenskim terorjem zoper dvojezično šolstvo. Od začetka 70 let pa Heimatdienst ne pozna več nobenih zadržkov. Demagoške zahteve po ugotavljanju manjšine, izločitvi slovenskih manjšinskih šol iz dvojezičnega šolstva, boj proti dvojezičnim krajevnim napisom, vse to je povezano z nacionalistično hujšakaško politiko, kateri, po Haasovih besedah, ni para na evropskih tleh. Haas tudi pravi, »da Slovenci z one strani niso tisti, ki vršijo pritisk na Koroško, temveč, da so se ponovno vmešali v dogodke 'nemško-korajhovski fašisti' in meni, »da je Koroška šolski primer neofašistične agitacije«.

Takšni procesi v Avstriji in takšno stanje na Koroškem nazorno kažejo, kolikšen je za obe manjšini pomen neuresničene 5. odst. čl. 7 avstrijske državne pogodbe, ki zavezuje Avstrijo, da nastopi proti dejavnostim organizacij, ki delujejo proti manjšinam. Nastanek tega odstavka in njegova vključitev v posebni člen avstrijske državne pogodbe, ki govori o pravicah t. im. absolutne zaščite manjšin, ni slučajen, temveč je logičen izraz skrbi zaradi tega, kar se je z našimi manjšinami že dogajalo. V luči zgoraj opisanega vzdušja v Avstriji in še posebej na Koroškem, pa je očitna tudi povezanost med 5. odst. čl. 7 in členoma 9 in 10 avstrijske državne pogodbe, saj je ta določba tudi zelo pomemben most med členi avstrijske državne pogodbe, ki vsebujejo manjšinsko zaščito in določbami avstrijske državne pogodbe, ki obvezujejo Avstrijo na denacionalizacijo.

Kasneje se bomo povrnili še na avstrijska uradna stališča o pomenu te določbe v zvezi z delovanjem Heimatdiensta. Na tem mestu naj povemo le to, da je po našem mnenju treba to določbo razlagati ne le v smislu prepovedi organizacij, temveč prepovedi vseh dejavnosti organizacij, »ki merijo na to, da se zanika hrvaškemu ali slovenskemu prebivalstvu manjšinski značaj ali pravice« (po angleškem besedilu)⁵¹ oziroma »ki imajo za cilj denacionalizacijo slovenske in hrvaške narodne manjšine« (po ruskem besedilu),⁵² ki sta po čl. 38 avstrijske državne pogodbe skupaj s francoskim in nemškim enako veljavni.

Pomemben sestavni del pozitivne absolutne zaščite manjšinskih pravic je izključevanje in preprečevanje raznarodovanja članov manjšine in odvzemanja narodnostnega značaja manjšinskemu prebivalstvu.

⁵¹ »... whose aim is to deprive the Croat or Slovene population of their minority character or rights shall be prohibited.« Treaty Series, vol. 217, 1955, str. 231.

⁵² »... imejuših celju denacionalizaciju slovenskovo i horvatskovo nacionalnih manjšinstva.« Ibid, str. 230.

To je nadaljnja značilnost organske celovitosti mednarodnopravne obveznosti Avstrije v zvezi z varstvom slovenske in hrvaške manjšine.

Dolžnost prepovedi pa velja tudi za delovanje vseh drugih organizacij, torej ne samo za tiste, ki so nacističnega ali fašističnega značaja, pri čemer ni odločilna le njihova programska usmerjenost, temveč je pomembno to, da dejansko delujejo proti manjšinskim značilnostim in njihovim pravicam. To delovanje je lahko po mnenju nekaterih avtorjev tudi zgolj priložnostno. V koroškem primeru pa ni sporno, za katere organizacije, za kakšno delovanje in za katere sile gre. Glede tega so očitne in zelo konkretne pritožbe in navedbe v jugoslovanskih memorandumih in notah ter v številnih spomenicah in drugih aktih koroških Slovencev.

Kar zadeva vprašanje neposredne izvršljivosti te določbe 5. odst. člena 7 avstrijske državne pogodbe je treba reči, da so v avstrijski doktrini mnenja različna. Medtem, ko npr. Veiter³³ sicer priznava, da ta določba zajema tudi prepoved vsakršne asimilacije, pa meni, da ni neposredno izvršljiva. Ermacora³⁴ pa meni, da je ta odstavek neposredno izvršljiv in da celo dopolnjuje avstrijsko kazensko zakonodajo in kar je tudi zelo pomembno, da ščiti manjšino kot celoto.

Posebno težo pa ima vladna izjava, ki jo je podala avstrijska vlada v zveznem parlamentu ob ratifikaciji avstrijske državne pogodbe, ki pravi, da ta določba nima ustavnega značaja, ker da je njena vsebina že zagotovljena v pozitivnem avstrijskem pravu t.j. v avstrijskem zakonu o društvih. To trditev razumemo tako, da je ta odstavek nedvomno neposredno uporabljen.

Posebno vprašanje pa je ali je res ustrezna avstrijska notranja zakonodaja v skladu s tem 5. odst. čl. 7, členoma 9 in 10 in z drugimi mednarodnopravnimi obveznostmi Avstrije npr. z dolžnostmi po konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

Takšen povezan pristop potrjuje tudi proučitev geneze nastanka Kärntner Heimatdiensta in njegove sistematične dejavnosti proti manjšini ter omogoča tudi lažje razumevanje teze o avstrijski odgovornosti za neizpolnitev obveznosti iz avstrijske državne pogodbe (čl. 6, 7, 9, 10, 19), ki jo nakazuje tudi kritika v citiranem poročilu odbora za odpravo rasne diskriminacije, ki se nanaša na vprašanje delovanja takšnih organizacij ter ustrezno avstrijsko zakonodajo, njeno politiko in prakso.

Medtem ko je odbor o odpravi rasne diskriminacije v svojem zadnjem poročilu³⁵ pozdravil dodatno informacijo predstavnika avstrijske vlade o tem, da bodo 1. januarja 1975 uveljavljena nova določila kazenskega zakonika, ki imajo namen implementirati čl. 4 konvencije o prepovedi vseh oblik rasne diskriminacije, pa takoj nato izraža zaskrbljenost zaradi neizvedbe implementacije naslednjih členov konvencije: 4(a), 4(b), 5(e), (VI), 5(f) in čl. 7. Toda še preden si oglemo natančneje te člene, za katerih neizvedbo je bila Avstrija kritizirana v odboru, je treba že takoj reči, da Avstrija ni zaslužila niti te redke pohvale glede novega kazenskega zakonika, kot bomo videli malo dalje.

³³ T. Veiter, *Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich*, 1970, str. 573—575. Avtor priznava, da je tudi to določilo avstrijske državne pogodbe ostalo neizpolnjeno.

³⁴ Več o njegovih stališčih gl. T. Zorn — J. Pleterski, *Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na Koroškem*, RIG, 1974, št. 6, str. 104.

³⁵ cit. dok. CERD Report, A/9618.

Čl. 4(a) terja, da mora biti z zakonom kaznivo vsako širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, vzpodbujanju k rasni diskriminaciji, kakor tudi vsa nasilna dejanja ali ščuvanje k takšnim dejanjem proti katerikoli rasi ali skupini oseb druge barve ali etničnega porekla, kot tudi vsako nudenje pomoči rasiističnim dejavnostim vključno z njihovim finansiranjem. Odbor je kritiziral oddelek 290 (1) kazenskega zakonika,⁶⁶ ki da je bolj ozek v obsegu kot čl. 4(a) konvencije v dvojnem pogledu: kvalificira širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, katera prepoveduje in tako omejuje njen učinek le na širjenje rasiističnih idej, ki »ima namen, da vodi v rasno diskriminacijo« in dalje, zakonski tekst 290(1) molči glede prepovedi »nudenja vsake pomoči rasiističnim dejavnostim, vključno z njihovim finansiranjem«.⁶⁷

Clen 4(b) konvencije terja od držav, pogodbenih strank, da proglasijo za nezakonite in prepovedo organizacije in vse druge organizirane in propagandne dejavnosti, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo in da štejejo udeležbo v takšnih organizacijah ali dejavnostih za nedopustno dejanje kaznivo z zakonom.

Clen 4. konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije pravi: »Države pogodbenice obsojajo vsako propagando in vse organizacije, ki temeljijo na idejah ali teorijah o superiornosti določene rase ali skupine oseb ene barve ali etničnega izvora, ali ki poskušajo upravičiti ali pospešiti rasno sovraštvo in diskriminacijo v katerikoli obliki in se zavezujejo, da bodo sprejele takojšnje in zakonske ukrepe z namenom, da izbrišejo vsako vzbujanje ali dejanja takšne diskriminacije in zato, upoštevajoč načela Splošne deklaracije o človekovih pravicah in pravice, ki so izrecno navedene v čl. 5 te konvencije, bodo med drugim:

- a) proglasile za dejanje, kaznivo po zakonu, vsako širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, ščuvanje k rasni diskriminaciji, kakor tudi vsa nasilna dejanja ali ščuvanje k takšnim dejanjem proti katerikoli rasi ali skupini oseb druge barve ali etničnega porekla in vsako nudenje pomoči rasiističnim dejavnostim, vključno z njihovim finansiranjem;
- b) proglasile za nezakonite in prepovedale organizacije in tudi organizirane in druge propagandne dejavnosti, ki pospešujejo in vzbujajo rasno diskriminacijo ter bodo štejele sodelovanje v takšnih organizacijah ali dejavnostih za dejanje kaznivo po zakonu;
- c) ne bodo dovoljevale javnim oblastem ali javnim ustanovam, osrednjim, državnim ali lokalnim, da pospešujejo ali vzbujajo rasno diskriminacijo«.⁶⁸

Nekateri člani odbora so bili mnenja, da odstavki 1 in 2 paragrafa 3(a) Zakona o prepovedi nacizma kažejo, da je bil zakon omejen v svoji uporabi na 7 specifi-

⁶⁶ Čl. 290 (1) Wer öffentlich auf eine Weise, die geeignet ist, die öffentliche Ordnung zu gefährden.

1) Andere zu einer feindseligen Handlung gegen eine im Inland bestehende Kirche oder Religionsgemeinschaft, zu einer Rasse, zu einem Volk, einem Volksstamm oder einem Staat bestimmte Gruppe auffordert oder aufreizt oder

2) Idem verbreitet, die auf Rassenüberlegenheit und Rassen basieren und angetan sind zur Diskriminierung zu führen, ist mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr zu bestrafen.

(2) »Ebenso ist zu bestrafen, wer öffentlich in einer die Menschenwürde verletzenden Weise gegen eine der im Abs. 1 bezeichneten Gruppen hetzt, sie beschimpft oder verächtlich zu machen versucht.«

⁶⁷ Report CERD, t. 132, str. 35

⁶⁸ Prevredeno iz angleškega teksta v Human Rights, A Compilation of International Instruments of the United Nations, N. Y., 1973, str. 25.

ciranih nacističnih organizacij in njihove veje ter na druga združenja »katerih namen je škodovati avtonomiji in neodvisnosti Republike Avstrije, ali rušiti javni red in obnovo Avstrije«, podvomili so, da bi lahko zakon, katerega obseg je tako določen, zadovoljil obvezne zahteve iz čl. 4(b) konvencije »da se proglasi za nezakonite in prepove organizacije...«, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo.«

Prav tako je bil kritiziran Zakon o združenjih, ker so njegove določbe, ki govorijo o prepovedi nezakonitih organizacij, preveč permissivne v svojem besedilu in da ne odgovarjajo obveznim zahtevam iz konvencije. Še več, posebej je eden član odbora opozoril, »da je neimplementacija zahtev iz člena 4(b) bila vzrok za posebno zaskrbljenost glede na dejstvo, da so lahko takšne šovinistične organizacije kot je Kärntner Heimatdienst svobodno delovale in nasprotovale manjšinskim pravicam in stremele k asimilaciji Slovencev.«⁵⁹

Z zaskrbljenostjo je tudi ugotovljeno, da avstrijsko pravo nima predpisa o pravici do enake udeležbe v kulturnih dejavnostih, kot je določeno v čl. 5(e) (VI);⁶⁰ z obžalovanjem je bilo tudi ugotovljeno, da avstrijska informacija ne vsebuje ničesar o implementaciji čl. 7 konvencije,⁶¹ ki govori o ukrepih za boj proti rasnim predsodkom.⁶²

Avstrijski delegat se je, odgovarjajoč na kritiko v odboru, skliceval — glede točk, ki nas v tej zvezi najbolj zanimajo, na izjavo, ki jo je Avstrija dala ob ratifikaciji v zvezi z členi 4 in 5 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; dalje, da novi paragraf 283(1) kazenskega zakonika dopolnjuje Zakon o prepovedi nacizma in končno, »da je bilo izraz »nacizem« vselej razumeti v njegovem generičnem smislu v Avstriji in da je vključeval vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti.«⁶³

Oglejmo si kritično po vrsti vse tri navedbe avstrijskega predstavnika.

Sklicujoč se — zvest avstrijski tradiciji — na avstrijske notranjepravne akte, je avstrijski predstavnik najprej sam pokazal na rak rano, ki je kriva za neizvedbo avstrijske državne pogodbe in njenega duha ter na to, da je tudi avstrijski pristop k novim mednarodnim pogodbam na področju človekovih pravic pogojen z določeno mentalno rezervacijo. Prav avstrijska izjava ob ratifikaciji konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki ima mednarodnopravni značaj rezerve na člen 4 te pogodbe, ima prozoren namen. Besedilo te izjave glasi:

»Člen 4 mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije določa, da bodo ukrepi, podrobno opisani v odstavkih (a), (b) in (c), storjeni ob dolžnem upoštevanju načel iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah in pravic, ki so izrecno navedene v čl. 5 konvencije. Republika Avstrija zato meni, da ne

⁵⁹ Report CERD, A/9618, t. 133, str. 35.

⁶⁰ »The Right to equal participation in cultural activities«, Human Rights, A Compilation, str. 25.

⁶¹ Čl. 7: States parties undertake to adopt immediate and effective measures, particularly in the fields of teaching, education, culture and information, with a view to combating prejudices which lead to racial discrimination and to promoting understanding, tolerance and friendship among nations and racial or ethnical groups, as well as to propagating the purposes and principles of the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights, The United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, and this Convention. Ibid, str. 25, 26.

⁶² CERD Report, A/9618, t. 134, str. 35.

⁶³ ibid., t. 136, str. 36.

smejo priti v nevarnost s takšnimi ukrepi svoboda mnenja in izražanja in svoboda mirnega zbiranja in združevanja. Te pravice so določene v členih 19 in 20 Splošne deklaracije o človekovih pravicah; ponovno jih je potrdila Generalna skupščina OZN, ko je sprejela člena 19 in 21 mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah in se na njih sklicuje v členu 5(d) (VIII) in (IX) te konvencije.⁴⁴

Ta izjava namreč odkriva resnično naravo avstrijskega odnosa do kogentnih norm mednarodnega prava o prepovedi dejavnosti in obstoja takšnih organizacij diskriminacijskega značaja, saj jih poskuša javno legalno ščititi. Avstrija, ne samo, da ni izvedla črke in duha čl. 9 in 7/5 avstrijske državne pogodbe, temveč npr. s takšno citirano rezervo poskuša topiti ost. čl. 4 konvencije in tako daje s svojo nič skrivano permisivnostjo potuho neonacističnemu in nacionalno šovinističnemu rovarjenju proti našim manjšinam, sklicujoč se na svobodo mnenja in izražanja in na pravico do svobode mirnega zbiranja in združevanja, ki naj bi bili ogroženi z ukrepi po čl. 4 konvencije.

Vendar v tem primeru do konflikta pravnih norm sploh ne more priti, ker velja pravilo o prednosti specialne norme, tukaj torej norme, ki neposredno in potencirano ščiti človekove pravice. Načela, na katera se Avstrija sklicuje, veljajo v kolikor gre za in prav za zaščito temeljnih človekovih pravic, in nikakor ne za pokrivanje kršitev človekovih pravic. Vsebinsko bi pomenila tako pokrivanja dejavnost napad na osnovni smisel konvencije, rezerva pa bi bila izkoriščana za to, da se dobrina napada namesto brani.

To rezoniranje posredno izhaja tudi iz odgovora, ki ga je ZR Nemčija poslala 11. 8. 1969 Združenim narodom v zvezi s točko dnevnega reda Generalne skupščine OZN »Ukrepi proti nacizmu in rasni netoleranci«⁴⁵ in ki je za primerjavo z ustreznim avstrijskim odnosom do nacizma in rasne netolerance silno poučen.

Namesto rezerve, kot je storila Avstrija, je vlada ZRN ob deponiranju instrumentov o ratifikaciji mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije »izrazila svoje polno odobravanje ciljev konvencije, kakor tudi prepričanje, da je vsaka doktrina o rasni superiornosti moralno zgrešena, nepoštena in nevarna. Dalje, ponovno je potrdila svoje prepričanje, da vsaka rasna diskriminacija zavira prijateljske odnose med narodi in da sploh ni opravičila za rasno diskriminacijo, kjerkoli se že pojavi.«⁴⁶ Malo dalje, ko opisuje pomen načela tolerance, opozarjajoč na čl. 18 Temeljnega zakona, pravi nemški dokument, da »kdorkoli zlorabi svobodo izražanja mnenja, zlasti svobodo tiska, svobodo zbiranja ali svobodo združevanja za borbo proti svobodnemu demokratičnemu temeljnemu redu, krši te temeljne pravice. Svobodni demokratični temeljni red postavlja pred vse spoštovanje človekovih pravic in načelo enakosti. Kdorkoli torej zlorabi svoje temeljne pravice za sejanje sovraštva ali diskriminacije proti sodržavljanom različne rase, barve ali porekla, krši te temeljne pravice.«

S tem je jasno povedano, da je nedopustno s sklicevanjem na človekove pravice, le te kršiti.

Nasploh pa je velika razlika med zavzetostjo ZRN za ukrepe proti nacizmu in rasni netoleranci in odnosom Avstrije do teh vprašanj.

⁴⁴ Multilateral Treaties in respect of which the Secretary General performs depositary functions, List of Signatories, Ratifications, Accessions etc. as at 31 December 1973, UN, str. 80.

⁴⁵ UN Doc. A/7683, str. 14-22.

⁴⁶ ibid., II/2, str. 14.

Tako npr. moramo ugotoviti glede drugega vprašanja, ki ga je omenil avstrijski predstavnik, t. j. glede novosti novega člena 283 (1) avstrijskega kazenskega zakonika, da ni bilo nič od napovedane spremembe tega člena kazenskega zakonika (tedaj pod številko 290 (1)), ki je bila z odobravanjem sprejeta v odboru za odpravo rasne diskriminacije. Sedanji tekst člena 283 (Verhetzung),⁴⁷ ki je dobil veljavo 1. 1. 1975, je občutno pomanjkljivejši od besedila čl. 290 (Verhetzung), na katerega se je skliceval v odboru v svojem prvem nastopu, torej besedila, ki je bilo že tako in tako kritizirano kot pomanjkljivo. Na žalost je namreč popolnoma izpadel 2. odst. prvega dela paragrafa (prej 290, sedaj 283), ki sankcionira tudi razširjanje idej, ki temelje na rasni superiornosti ali rasnem sovraštvu in so sposobne, da pripeljejo do diskriminacije. Sedanji čl. 283 pa ni nič boljši in nič naprednejši v tem pogledu, po mnenju nekaterih pa je celo slabši od 123 let starega § 302 avstrijskega kazenskega zakonika, ki je veljal doslej. Celo avstrijski referent⁴⁸ na seminarju OZN o manjšinah v Ohridu leta 1974 ni mogel reči dobrega o § 283, kot le-to, da je ta paragraf podoben paragrafu 302 kazenskega zakonika iz leta 1852.

Težko je razumeti, kako je do tega prišlo ali pa ugibati o možnih razlogih za takšen preobrat. Zlasti pa je težko razumeti, da je stara Avstrija, ki je bila znana »ječa narodov«, pred stoletjem bolje razumela, kaj je v njenem interesu, kakor današnja trajno nevtralna in demokratična Avstrija, ki je o tem ne morejo prepričati niti mednarodnopravne določbe. Praksi, da ne izvaja to, kar zapiše, se pridružuje torej tudi pojav, da ne kodificira tega, ker je že prej zapisala in obljubila, da bo.

Tretje vprašanje, ki je s tem tesno povezano, zadeva tolmačenje pojma »nacizem«, ki ga je dal avstrijski predstavnik, češ, da ga gre razumeti v njegovem generičnemu smislu v Avstriji in da vključuje vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti. Zopet bi bilo odveč ugibati ali gre le za gesto pred mednarodno javnostjo, kajti kot izgleda, se to tolmačenje ne ujema z avstrijsko sodno prakso, ki pojmuje nacizem izključno v smislu in kontekstu ideologije III. rajha, kar omogoča diskriminacijo, ki jo izvajajo celo državne oblasti in ustvarja ugodno vzdušje za neonacizem.⁴⁹

S to ugotovitvijo pa smo se že približali nekaterim sklepnim ugotovitvam tega sestavka, od katerih je ena, na katero je pokazal že omenjeni odbor za odpravo rasne diskriminacije — neustrezna avstrijska zakonodaja, ki na tem področju ne odgovarja avstrijskim mednarodnopravnim obveznostim, torej dejstvo, ki tudi

⁴⁷ Čl. 283

(1) Wer öffentlich auf eine Weise, die geeignet ist, die öffentliche Ordnung zu gefährden, zu einer feindseligen Handlung gegen eine im Inland bestehende Kirche oder Religionsgesellschaft oder gegen eine durch ihre Zugehörigkeit zu einer solchen Kirche oder Religionsgesellschaft, zu einer Rasse, zu einem Volk, einem Volkstamm oder einem Staat bestimmte Gruppe auffordert oder aufreizt, ist mit Freiheitstrafe bis zu einem Jahr zu bestrafen.

(2) Ebenso ist zu bestrafen, wer öffentlich in einer die Menschenwürde verletzenden Weise gegen eine der im Abs. 1 bezeichneten Gruppen hetzt, sie beschimpft oder verächtlich zu machen sucht; za čl. 302 gl. Berchtold, op. cit. str. 6.

⁴⁸ Berchtold, ibid.

⁴⁹ O nacizmu in njegovem oživiljanju in ZN je obširno pisal tudi posebni poročevalec komisije za človekove pravice ECOSOC-a Santa Cruz v študiji »Racial Discrimination« (Sales No. F. H. XIV., 2); zlasti pomembno je poglavje XII: The Danger of the Revival of Nazism and Racial Intolerance, str. 244 in sl. Posebej na Avstrijo se nanaša t. 1030, str. 269, 270 in t. 1056, str. 280.

najstrožjemu formalizmu ne more zadostiti. Sicer pa tudi formalno tolmačenje predpisov in njihova ocena kažejo na določeno politiko zavestnega odpiranja vrat določenim nedopustnim dejanjem. Če se temu formalnemu aspektu pridruži še praksa zapiranja oči pred dejanji, ki bi jih bilo nedvomno treba tudi po najširokogrudnejšem pravnem tolmačenju in merilih označiti za pravno nedopustna, potem je slika pravnega in dejanskega stanja v Avstriji glede na njene obveznosti po mednarodnih pogodbah na tem področju izpopolnjena in nedvoumna.

Za podkrepitev teh trditev pogledimo le nekaj primerov. Ko se npr. Avstrija tudi v svojem odgovoru na zadnjo jugoslovansko noto z dne 2. 12. 1974 sklicuje, da se v diskusiji o manjšinskem vprašanju ne more odvzeti predstavnikom z zakonom dovoljenih združenj »pravica, da se slišijo«, se postavlja vprašanje, ali to velja tudi za takšne glasove kot so npr. izjava v glasilu Kärntner Heimatdiensta »Ruf der Heimat« iz leta 1970, da bo na Koroškem mir šele tedaj, ko bo ena od obeh etničnih skupin prenehala obstajati!⁷⁰ Menimo, da gre za izjavo genocidnega značaja,⁷¹ z nekaterimi obeležji novega mednarodnopravnega zločina apartheida,⁷² da o izpolnjenih pogojih iz čl. 4 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije niti ne govorimo.

Iz množice primerov diskriminatorne protimanjšinske dejavnosti KHD, naj jih omenimo le nekaj.⁷³ Te narave so npr. plakat KHD ob odkritju spomenika blizu Velikovca in izjava predsednika KHD dr. J. Feldnerja na tem zborovanju; javni letak KHD ob ljudskem štetju leta 1961, ki je označil za politično sumljive tiste, ki bi vpisali kot svoj pogovorni jezik slovenščino; nedavno transparent KHD na javnem mestu, z besedilom »Slovenska gimnazija je strup« itd.

Navedemo naj še, da je bil v začetku oktobra 1974 v Krivi vrbi (Krumpendorf) zbor bivših esesovcev iz več evropskih držav v navzočnosti avstrijskih uradnih predstavnikov. Iz te proslave, ki je v Avstriji našla najprimernejša tla, obstojijo fotografije dvorane, ki je bila okrašena z emblemi vseh enot SS (Volksstimme). Veteranske vojaške nacistične organizacije pa v svojih glasilih (npr. v Die Kameradschaft, št. 2 z dne 12. dec. 1974) oživljajo nacističen militarističen duh in protislovensko diskriminacijsko usmerjenost, ki meri, v skrb za »ogroženo« Koroško

⁷⁰ Prim. D. Druškovič, Nekaj vprašanj koroških Slovencev, RIG, 1974, št. 6, str. 28. Podrobneje o razlagah te izjave gl. op. 52 citiranega dela.

⁷¹ Genocid je, po čl. II. konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, vsako dejanje (našteto dalje v točkah od a do e), ki je storjeno z namenom uničiti, v celoti ali deloma, narodne, etnične, rasne ali verske skupine.

⁷² Zločin apartheida so, po čl. II mednarodne konvencije o odpravi in kaznovanju zločina apartheida, nehumani postopki (našteti dalje v točkah od a do f), storjeni z namenom, da se vzpostavi in vzdržuje dominacija skupine oseb ene rase nad skupino oseb druge rase in njihovega sistematičnega tlačenja.

Dogajanja na Koroškem označuje za apartheid pisec Karel Smolle, Apartheid na Koroškem, Teorija in praksa, 1974, št. 11-12, str. 1149-1154.

⁷³ Več o dogodkih na Koroškem gl. D. Nečak, Kronologija važnejših dogodkov na J. Koroškem, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1973. V predgovoru te publikacije avtor omenja članek dunajskega lista Profil (20. julij 1973), ki označuje nastopanje slovenskih nasprotnikov na južnem Koroškem za »šovinistično eksplozijo«. Gre za okrepljeno nastopanje nemškega nacionalizma, ki se kaže v radikalizaciji stališč vodilnih političnih strank do koroškega slovenstva ter v razbijanju dvojezičnih krajevnih na pisov ter v fizičnih napadih na posamezne Slovence.

Za najznačilnejše dogodke do leta 1959 gl. Dinamit in zločinski atentati so sredstva pobesnelih nacionalistov na Koroškem, Slovenski vestnik, letnik XIV, št. 34 (901), Celovec, 21. avgusta 1959, cit. po Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, str. 70-72.

po preizkušenem hitlerjevskem vzorcu, zlasti na voditelje manjšine in na slovenske izobražence kot npr. na gimnazijce celovške gimnazije.

Znane so tudi fotografije z vencii,⁷⁴ ki so jih položili na grobove žrtev dveh vojn v okolici Celovca, med katerimi so tudi venci z napisi »Nekdanje enote SS« in »Astrijska zvezna vojska«.

Zgovoren pa je tudi razvoj prizadevanj avstrijskih Židov na povračilo škode, ki so jo utrpeli za časa nacizma. Sprva je Avstrija zavračala povračilo, vprašanje pa je bilo urejeno šele z avstrijsko državno pogodbo. Zahodnonemški predstavniki so leta 1952 odklonili prevzem povračila škode avstrijskim Židom z utemeljitvijo, da so bili najbolj »nasilni« nacisti prav Avstrijci ter da je bil avstrijski nacizem »bolj strašen« od nemškega.⁷⁵

Antisemitizem v današnji Avstriji pa razkrivajo rezultati raziskave, ki jo je opravil dunajski Inštitut za tržne in socialne analize (IMAS), objavljeni v Profil-u.⁷⁶ Iz podatkov raziskave izhaja, da kaže 70 % Avstrijcev antisemitska nagnjenja; pri 24 % pa so ta nagnjenja »močna«.

Se bi lahko naštevali primere za vkoreninjenost rasizma in nacistične miselnosti v Avstriji, ki je pravzaprav, po svojem poglavitnem nosilcu Adolfu Hitlerju, izšla iz Avstrije. Na Koroškem in vzhodnem Tirolskem je bilo npr. leta 1941 60.000 nacistov (desetina vsega prebivalstva), kar je bil največji odstotek članstva na celotnem ozemlju velikonemške države. Primer njihovega oživljanja pa je npr. tudi dejstvo, da so knjižarne in časopišni kioski v Avstriji preplavljeni s knjigami o Hitlerju in nacizmu; z otroškimi igračami, na katerih je naslikan Hitler; vsepolno pa je tudi nacističnih odlikovanj, uniform, Hitlerjevih poprsij itd.; list Salzburger Nachrichten je spričo poplave publicističnih del o Hitlerju priobčil na prvi strani članek z naslovom »Adolf Hitler ikoraka z nami«.⁷⁷ Več kot zgovorno pa je tudi izjava koroškega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja, prvaka socialistične stranke: »Bil sem odličen Hitler-junge.«

Endemičnost nacizma na Koroškem potrjuje tudi simptomatično dejstvo, da so se pričele obnavljati takoj po sklenitvi avstrijske državne pogodbe (sic!) nacionalistične in veteranske organizacije, včlanjene v Kärntner Heimatdienst. Te organizacije, ki jih karakterizira nemško nacionalni in nacistični duh, so v svoji dejavnosti naperjene proti slovenski in hrvaški manjšini in se v tem pogledu nič ne razlikujejo od svojih nacističnih predhodnic. Novo je le to, da se sedaj borijo proti manjšinskim določbam avstrijske državne pogodbe. V njihovih vodstvih je tudi mnogo članov, ki so po priključitvi Avstrije tretjemu rajhu postali odkriti zagovorniki nacizma in sodelavci nacističnih organizacij.

Prikaz dejavnosti KHD proti manjšini pa bi lahko dopolnil tudi izbor iz najznačilnejših protislovenskih nastopov, ki so razvidni iz ustreznih izjav vodilnih funkcionarjev na javnih zborovanjih, v društvenih glasilih in drugih publikacijah, sicer v javnem tisku ali pa kot se kažejo v društvenih letakih, transparentih in drugem.⁷⁸

⁷⁴ Naš tednik, 5. dec. 1974.

⁷⁵ Dietmar Walch, Die jüdische Bemühungen um die materielle Wiedergutmachung durch die Republik Österreich, Wien 1971, str. 14.

^{76a} Profil 9. nov. 1973, št. 23, str. 30-48.

^{76b} Dokumentacija INV.

⁷⁶ Prim. D. Nečak, Kronologija važnejših dogodkov na J. Koroškem, 1973.

Avstrija se v svojem zadnjem odgovoru sklicuje na to, da te organizacije, ki so združene v KHD (o sami krovni organizaciji avstrijski odgovor nič ne govori!) po svojih statutih v nobenem primeru ne zasledujejo cilja, da odvzamejo slovenskemu prebivalstvu njegove posebnosti in pravice kot manjšini. O tej trditvi je treba reči, da je problematična že z oziroma na statut KHD, ki v svoji definiciji organizacije kot »skupne zveze domovini zvestih združenj« implicira diskriminacijo ostalega prebivalstva, češ, da domovini ni zvesta in tako pospešuje gonjo proti njemu.⁷⁷ Ne glede na to pa je notorno delovanje KHD, ki dejansko potrjuje to tezo; to delovanje pa za Avstrijo kot dane obstaja.

Tudi takoimenovana vindišarska teorija, po kateri se deli koroški živelj slovenskega jezika na »domovini zveste vindišarje« in na »nacionalne« (po možnosti iredentistične) Slovence, je nacističnega izvora in pri njenem povojnem uveljavljanju odraz nacističnega duha. Nasploh je ideologija teh organizacij in teh sil, ideja takoimenovanega »obrambnega boja« in »prastrahu za obstoj koroške meje«, zmeraj bila v funkciji tradicionalnega »Dranga nach Süden«. Pri tem pa so to velikonemško potezo vselej izrabljali najprej za boj proti pravicam avtohtonega slovenskega in hrvaškega prebivalstva.

Avstrija se v svoji noti sklicuje tudi na to, da te organizacije niso nikdar niti v svojih statutih, niti ob svojih prireditvah, postavile vprašanje obstoja neodvisne in demokratične Avstrije. Ne glede na subjektivno stran tega vprašanja pa je nesporno, da je to lahko objektivna posledica takšnega delovanja.

Prva njihova žrtev so koroški Slovenci, druga in glavna pa bo avstrijska demokracija.⁷⁸ Avstrijskih meja nihče ne ogroža od zunaj, marveč je Avstrija ogrožena od znotraj in v tem stanju, oziroma prav zato, dopušča ogrožanje manjšine in sosedne Jugoslavije. Zato Avstrija prav kot taka in kot trajno nevtralna država ne bi smela dopustiti takšnih dejavnosti, a fortiori pa ne ogrožanje teritorialne integritete in napade na obstoj Jugoslavije, ne samo zato, ker je to že delikt po občem mednarodnem pravu, temveč tudi zato, ker bi Avstrija morala po čl. 9 prepovedati tudi obstoj in delovanje vseh »organizacij fašističnega značaja, ki so na njenem ozemlju, kakor tudi vse druge organizacije, ki se ukvarjajo s sovražno dejavnostjo proti kateremukoli združenemu narodu...« Notorne so organizirane sovražne dejavnosti proti SFRJ v Avstriji in celo vpadi oboroženih skupin iz avstrijskega državnega ozemlja na jugoslovanski teritorij.

Na podlagi opisane protimanjšinske usmerjenosti omenjenih organizacij v njihovi praksi, ki predstavlja določeno protipravno politiko, je treba ugotoviti mednarodno odgovornost avstrijskih oblasti, da takšno dejavnost in takšno politiko tolerirajo in se na ta način z njo solidarizirajo. Tako ne le prispevajo k neugodni klimi za reševanje odprtih vprašanj, marveč prevzemajo odgovornost za mednarodni delikt neizpolnitve obveznosti, ki izvirajo iz črke in duha avstrijske državne pogodbe ter obveznosti iz ustanovne listine OZN kot članica mednarodne organizacije, ki je nastala prav v boju združenih narodov z nacističnimi in drugimi fašističnimi silami v svetu.

Odgovornost republike Avstrije ne more biti odpravljena s krhko tezo o »neodgovornih elementih, ki poskušajo ovirati rešitev posameznih še odprtih manjšin-

⁷⁷ Podrobneje glej prispevek prof. dr. S. Peterina, 1974 str. 3, interno gradivo INV, Ljubljana.

⁷⁸ Prim. S. Peterin, Peccatum originis, Delo — priloga, 21. 10. 1972.

skih vprašanj in (ki) s tem delujejo proti naporom zvezne vlade.«⁷⁹ Gre namreč tudi za odgovornost avstrijske vlade, da ni odstranila »iz avstrijskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja vseh sledov nacizma,«⁸⁰ in da je s svojo permissivno zakonodajo in tolerantno prakso prispevala k razbohotenju diskriminacijske miselnosti, nastrojene proti manjšini in tako k nastanku ustrezne protipravne prakse. Namesto v smeri odpravljanja vseh sledov nacizma pa je Avstrija, iz katere teritorija je bilo jugoslovansko ozemlje oz. njegovi narodi večkrat napadeni in katere nacistični in vojaški kader, zlasti pa vodilni starešinski, je prevladoval med okupacijskimi silami v II. svetovni vojni na našem ozemlju, vodila in vodi posebno politiko do bivših nacistov in do vojnih zločincev. Državna komisija FNRJ za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, je v posebni publikaciji⁸¹ sporočila javnosti dejstva o deležu Avstrije in Avstrijcev v pripravah na agresijo proti Jugoslaviji in vojnih zločinih in grozodejstvih, ki so jih Avstrijci počenjali nad našimi ljudmi. Državna komisija je med drugim ugotovila, da je bilo med, do leta 1947 skupaj ugotovljenimi 4443 nemškimi vojnimi zločinci, kar 2062 Avstrijcev, ki so pri nas počenjali najhujše zločine; med drugimi sta njihovo delo tudi masovna pokola v Kraljevu in Kragujevcu (vključno z iz klopi pobranimi gimnazijci in profesorji). Po vojni, za časa zavezniške vojaške uprave, pa je le-ta preko svojega zavezniškega vojaškega sveta morala pogosto kategorično posredovati pri avstrijskih oblasteh npr. zaradi premajhne ekspeditivnosti pri obravnavanju nacističnih zločincev in velikega števila suspendiranih primerov brez zadostnega razloga;⁸² zaradi prepočasnosti in nezadovoljivosti dela v zvezi z denacifikacijo Avstrije;⁸³ dalje, zaradi dejstva o tendenci obrambe, da poziva priče, katerih naslovi so neznamni, da prikažejo nezadostnost dokazov in zaradi nagnjenosti sodnikov, da se vdajajo tej taktiki, ki po pravilu često vodi k odlaganju sodnega obravnavanja primera.⁸⁴

Tudi v obdobju po sklenitvi avstrijske državne pogodbe, kažejo avstrijske oblasti do vojnih zločincev skrajno toleranco, izredno blago kaznovanje, v kolikor je do njega sploh prihajalo; prihajalo pa je do masovnega oproščanja obtoženih za vojne zločine. Oproščanja pred porotnimi sodišči odkrivajo določeno masovno mentaliteto prežetosti s simpatijami do storilcev takšnih dejanj kot so vojni zločini in zločini proti človeštvu, za katere so Združeni narodi leta 1968 pripravili posebno konvencijo o njihovem nezastaranju. Po podatkih Združenih narodov⁸⁵ Avstrije vse do leta 1974 ni niti med podpisniki in članicami te konvencije.⁸⁶

⁷⁹ Gl. avstrijsko noto z dne 2. dec. 1974, Ad t. 7.

⁸⁰ Gl. člen 9 odst. 1 avstrijske državne pogodbe.

⁸¹ Saopštenje o zločinima Avstrije i Avstrijanaca protiv Jugoslavije i njenih naroda, Beograd 1947.

⁸² Instruction of the Allied Council to the Austrian Government, Vienna, March 25, 1946, cit. po Documents on the Carinthian Question, Ministry for Foreign Affairs of the FPR of Yugoslavia, Beograd 1948, str. 186, dok. št. 80.

⁸³ Op. cit., str. 188, dok. št. 82.

⁸⁴ Op. cit., str. 192, dok. št. 84.

⁸⁵ Multilateral Treaties in respect of which the Secretary General performs depositary functions, List of Signatures, Ratifications, Accessions, etc. as at 31 December 1973, UN, ST/LEG/Ser.D/7.

⁸⁶ Konvencijo o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človeštvo je naša država ratificirala 4. marca 1970 in je objavljena v angl. in slovenskem besedilu v Ur. listu SFRJ, Mednarodne pogodbe in drugi sporazumi, št. 50, 12. november 1970, str. 795—798.

Potrditev navedenega odnosa republike Avstrije do osrednjega vprašanja neodstranitve korenin nacizma v Avstriji in še posebej na Koroškem, izhaja tudi iz odnosa do koroških partizanov in aktivistov.

Koroški Slovenci in avstrijski antifašisti, ki so s svojim bojem proti fašizmu in nacizmu na ozemlju avstrijske Koroške odločilno prispevali k temu, da ni obveljala teza o avstrijski krivdi v II. svetovni vojni — in tako k vzpostavitvi nove demokratične Avstrije — so v že označenem družbenem ozračju skupina prej z negativnim kakor pozitivnim predznakom.

Skrajno neprimeren in nezadovoljiv je tudi odnos do tistih koroških partizanov in antifašističnih borcev, ki so padli pod roko nacistov. Nekaznovani napadi, rušenja in oskrunjenja spomenikov padlim in žrtvam protifašističnega boja, pomenijo kršitev čl. 19 avstrijske državne pogodbe. Takšni napadi in skrunitve s kljukastimi križi in napisi, žaljivimi za koroške borce, so napadi na protifašistični boj v Avstriji in na našo manjšino in njeno tradicijo protifašističnega boja. Avstrija ne bi smela dopustiti takšnih dejanj, storilce pa bi morala izslediti in kaznovati. Doslej je znan samo en primer kaznovanja storilcev. Že pred letom dni razstreljeni spomenik partizanom na Robežah še sedaj ni obnovljen, niti še ni ukrenjeno vse potrebno za njegovo obnovitev. Pogostnost takšnih dejanj in odnos avstrijskih organov ob tem, daje misliti na to, da brez potuhe državnega aparata ne bi prišlo do teh pojavov.

Sklep

Iz prikaza teh nekaj mednarodnopravnih aspektov v zvezi z vprašanjem izvajanja nekaterih avstrijskih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe izhaja ugotovitev, da Avstrija ni izvedla niti dolžnosti nediskriminacije in enakih pravic za slovensko in hrvaško manjšino, niti ni storila ustreznih ukrepov za izvedbo posebne manjšinske zaščite, kar pomeni kršitev temeljnih pravic pripadnikov manjšin.

V tesni zvezi s to ugotovitvijo pa je tudi dejstvo, da Avstrija sploh ne opravlja svojih obvez v zvezi s členom 7 odst. 5 avstrijske državne pogodbe in da ni izvedla denacifikacije po določbah avstrijske državne pogodbe in opravila dolžnosti prepovedi delovanja organizacij, ki jim je cilj, da hrvaškemu in slovenskemu manjšinskemu prebivalstvu odvzame njihove manjšinske značilnosti in njihove manjšinske pravice.

Vsi dogodki na Koroškem so dokaz, da gre za pojav rasnega sovraštva in nestrpnosti usmerjenih v zanikanje manjšinskih pravic in pogojev za njen nemoten razvoj. Takšna miselnost, ki izvira iz nacistične ideologije ter je po svoji naravi globoko šovinistična in diskriminacijska, združuje organizacije pod okriljem Kärntner Heimatdiensta. Tovrstna dejavnost je v bistvu protislovenska, narodnostno nestrpna.

Še več, ugotoviti je treba še, poleg neizvajanja avstrijskih dolžnosti po avstrijski državni pogodbi (n. pr. čl. 19), da se na avstrijskem teritoriju izvaja sovražna propaganda in sovražna dejavnost proti SFR Jugoslaviji. Pri tem ne gre zgolj za navadno nasprotovanje stališč, temveč prerašča že v vojaško urjenje in oborožene vdore iz avstrijskega ozemlja na jugoslovanski teritorij ustaških skupin. Za ustaše pa vemo, da so med vojno sodelovali z nacisti. Vse to pa ni samo neprijazno obnašanje do Jugoslavije, temveč mednarodni delikt po občem in partikularnem

pogodbenem pravu, kar ne daje Jugoslaviji le pravice do uradnih protestov, temveč tudi pravno legitimacijo za odločno terjanje izvajanja manjšinskih pravic in po mednarodnem pravu določeno dolžnost spoštovanja pravic SFR Jugoslavije ter ugotavljanja avstrijske krivde in iskanja zadoščenja pred ustreznimi mednarodnimi forumi.

Seveda pa ima Avstrija še vedno možnost, da z dejanji pokaže svojo pripravljenost bona fide spolnjevati svoje mednarodnopravne obveznosti do hrvaške in slovenske manjšine in do Jugoslavije po načelu pacta sunt servanda. Le tako bo Avstrija lahko pokazala, da resno in iskreno jemlje svojo vlogo v OZN in Evropi — v duhu mednarodnega sodelovanja in varnosti. Pri tem pa je odnos do manjšin merilo želje po trdnosti mostu, ki naj povezuje sosedne dežele.

Povzetek

Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznostih glede slovenske manjšine

Sestavek obravnava najprej v prvem delu mednarodnopravno naravo manjšinske zaščite za slovensko in hrvaško manjšino kot izhaja iz avstrijske državne pogodbe. Na osnovi primerjave med členom 6, ki predvideva občo dolžnost nediskriminacije za avstrijske državljane in posebno manjšinsko zaščito, ki jo imenujemo tudi absolutna zaščita, za slovensko in hrvaško manjšino, po členu 7 avstrijske državne pogodbe, katere implementacija bi šele omogočila vzpostavitev dejanske enakosti — ugotovi avtor, da je obojna zaščita z mednarodnopravnega stališča tesno povezana in da predstavlja celoto. Preprečevanje diskriminacije in izvedba posebnih ukrepov za zaščito manjšin sta le dva aspekta varovanja temeljnih človekovih pravic.

Nato v drugem delu avtor govori o manjšinskem varstvu prek obče zaščite človekovih pravic, pri čemer posebej obravnava vprašanje, na katere večstranske pogodbe o zaščiti človekovih pravic je Avstrija izrecno zavezana. To so mimo Ustanovne listine OZN, konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948, mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1965, ILO konvencija (št. 111) o diskriminaciji glede zaposlovanja in poklicev iz leta 1958 ter Evropska konvencija o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950. Ni pa Avstrija še ratificirala mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz leta 1966, niti mednarodne konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina apartheida iz l. 1973, kakor tudi ne UNESCO-ve konvencije o diskriminaciji v šolstvu iz leta 1960. Iz tega sledi, da ima Avstrija, čeprav nima najboljše bilance glede ratifikacij mednarodnih aktov s področja človekovih pravic, vendarle mimo nespornih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe tudi čvrste in jasne mednarodnopravne obveznosti iz omenjenih mednarodnih aktov, ki pomenijo obči standard človekovih pravic in ki se tudi nanašajo na manjšine.

V tretjem in četrtem delu pisec obravnava nekatere aspekte avstrijskih obveznosti kot so prišle do izraza pred različnimi organi OZN, zlasti pa v odboru za odpravo rasne diskriminacije in ki kažejo na povezanost med rasno osnovo diskriminacije in zanižanja manjšinskih pravic ter neizruvanjem korenin nacizma. V tem okviru avtor polemizira z avstrijskimi stališči, med katerimi je osupljiva najnovejša trditev pred različnimi organi OZN, da v Avstriji ni posebnih narodnostnih ali etničnih, niti rasnih manjšin ali skupin, temveč da so samo jezikovne in verske manjšine. Nevzdržnost te trditve utemeljuje avtor z dejstvom, da gre za avtohtoni slovenski in hrvaški manjšini, ki ju izrecno priznava tudi avstrijska državna pogodba. Zato je tudi vsakršno ugotavljanje manjšine odveč in je lahko le, v pogojih protislovenske usmerjenosti in netolerance, pritisk na manjšino, kar se je pokazalo že ob prejšnjih popisih. Poleg tega niso te manjšinske pravice iz avstrijske državne pogodbe z ničemer pogojene. Dalje je avstrijska navedba o izključno jezikovni naravi manjšin v Avstriji naletela na odločno nasprotovanje jugoslovanskih uradnih predstavnikov v OZN. Poleg tega spodbija avstrijsko stališče tudi dejstvo, da je odbor za rasno diskriminacijo potrdil svoj interes za status manjšin nasploh in da je v svojem poročilu (A/9618) kritično obravnaval avstrijsko poročilo po členu 9.

konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, zlasti kar zadeva avstrijske obveznosti do slovenske in hrvaške manjšine. Poročilo tega odbora ugotavlja »da bi delitev prebivalstva na podlagi jezikovnega kriterija žela drugačne rezultate od tistih, dobljenih na podlagi etnične zavesti in sorodstvenih socioloških kriterijev.« Izredno pomembno pa je tudi stališče odbora »da pravice manjšine ne zavisiyo od njihovega števila ali odstotka, ki ga predstavljajo proti skupnemu prebivalstvu«.

Kritika v odboru in v njegovem poročilu pa tudi dokazuje, da ni točna nadaljna avstrijska trditev, da je Avstrija izpolnila in celo preseгла svoje obveznosti iz avstrijske državne pogodbe do manjšine. Iz odborovega poročila je razvidno tudi, da Avstrija zelo formalistično obravnava vprašanje manjšinskega varstva, da ni navedla vseh pravosodnih, administrativnih in drugih ukrepov ter da kakorkoli že so pomembni zakonski ukrepi, da je enakega pomena tudi dejansko izvajanje teh ukrepov.« Izražen je bil tudi interes glede uporabe slovenskega in hrvaškega jezika pred sodišči in drugimi javnimi ustanovami. Ugotovljeno je bilo tudi neskladje med avstrijskimi obveznostmi iz mednarodnih pogodb in avstrijsko notranjo zakonodajo, ki zadeva manjšine. Ta ugotovitev tudi spodbija avstrijsko tezo, da se Jugoslavija s svojimi notami vmešava v avstrijske notranje zadeve. Jugoslavija je namreč kot sogodbenica avstrijske državne pogodbe povsem upravičena terjati odgovor na vprašanje ali Avstrija izpolnjuje svoje ustrezne mednarodne obveznosti. Glede na stalno opozarjanje na neizpolnitev obveznosti avstrijske državne pogodbe in glede na številne memorandume in druge vloge (približno 35 od sklenitve avstrijske državne pogodbe dalje), ki sta jih poslali obe organizaciji koroških Slovencev avstrijski vladi in drugim pristojnim organom, je težko razumljiva in brez prave vsebinske osnove trditev avstrijskega predstavnika v omenjenem odboru, da doslej ni bilo pritožb o diskriminaciji »jezikovnih« manjšin pred pristojnimi sodišči ali pa s strani podpisnic avstrijske državne pogodbe zaradi njenega neizpolnjevanja. Poleg tega pa je znano, da se je Slovenec Franc Isop pritožil pred evropsko komisijo za človekove pravice.

Razpravljajoč o pritožbah Jugoslavije in o internacionalizaciji koroškega vprašanja poudarja avtor vzročno zvezo med avstrijsko neizpolnitvijo manjšinskih pravic in neizpolnjevanjem obveznosti po členih 7/5, 9, 10 in 19 avstrijske državne pogodbe. Pomankljivo izvedena denacifikacija (po členih 9 in 10) in popustljivost do pojavov neonacizma ter fašističnih in nemških nacionalšovinističnih manifestacij, ki jih izvajajo predvsem organizacije združene v Kärntner Heimatdienst, pogojuje diskriminacijski odnos in vzdušje do manjšine. Peti odstavek 7. člena, po katerem bi bilo treba takšne dejavnosti prepovedati, je ostal v celoti neizpolnjen.

Avtor poudarja, da je bila tudi v odboru za odpravo rasne diskriminacije (CERD) in njegovem poročilu Avstrija kritizirana zaradi neustrezne zakonodaje v tem pogledu, ki da ni zadovoljiva glede sankcioniranja organizacij in delovanja, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo. Odbor (CERD) je v zvezi s členom 290(1) avstrijskega kazenskega zakonika kritiziral restriktivnost kvalifikacije širjenja idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu in odsotnosti prepovedi o nujenju vsake pomoči rasističnim dejavnostim, vključno z njihovim financiranjem. Tudi zakon o združenjih je bil kritiziran zaradi tega, ker so njegove določbe, ki govorijo o prepovedi nezakonitih organizacij preveč permissivne v svojem besedilu in ne odgovarjajo obveznim postavkam iz konvencije. En član odbora je posebej opozoril na nedopustno delovanje KHD.

Avstrijski delegat se je v odgovoru na kritiko v CERD-u skliceval na izjavo (declaration), ki jo je Avstrija podala ob ratifikaciji konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; nato je navajal, da novi člen 283(1) kazenskega zakonika z veljavo od 1. januarja 1975, dopolnjuje zakon o prepovedi nacizma in končno, da je bilo izraz nacizem vselej razumeti v njegovem generičnem smislu v Avstriji in da je vključeval vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti. Kritično ocenjujoč te navedbe, avtor označi omenjeno avstrijsko rezervo kot zunanji formalni izraz mentalne rezervacije, ki jo ima Avstrija v odnosu do novih mednarodnih pogodb na področja človekovih pravic ter podrobno razpravlja o pravnih aspektih tega vprašanja; dalje pravi, da do napovedane izboljšave v končnem tekstu člena 283 ni prišlo, ker je izpadla 2. točka 1. odstavka tega člena (prej 290(1)), ki je inkriminiral širjenje miselnosti oziroma idej, zasnovanih na rasni superiornosti ali sovraštvu, ki vodi k diskriminaciji; kar zadeva opredelitev pojma nacizem, pa je avtor poudaril, da se to tolmačenje ne ujema z avstrijsko sodno prakso, ki pojmuje nacizem zgolj v smislu in kontekstu ideologije tretjega rajha in da ne zajema idej in neonacističnih oblik, ki rastejo iz starega. Nato avtor navaja t. im. vindišarsko teorijo in omenja vrsto dejavnosti na Koroškem, ki po njegovem

mnenju kažejo na vkoreninjenost rasizma in nacistične miselnosti v Avstriji, pri čemer posebej poudarja delovanje organizacij združenih v Kärntner Heimatdienst. Avtor kritizira formalizem avstrijske teze, da ni osnove za prepoved v statutih te organizacije in da imajo »pravico, da se slišijo«. Meni, da je prav zato, da bi pravno pokrila takšno dejavnost, Avstrija podala že omenjeno rezervo na konvencijo o prepovedi vseh oblik rasne diskriminacije ter ustrezno prilagodila tudi člen 283.

Nato avtor podrobneje obdeluje avstrijsko tolerantnost do takšnih dejavnosti, ki so naperjene proti pravicam in narodnostnemu značaju slovenske manjšine; omenja sovražne dejavnosti iz avstrijskega teritorija proti Jugoslaviji; obravnava avstrijski odnos do obvez iz 9, 10 in 19 člena avstrijske državne pogodbe (v zvezi z napadi na grobove in spomenik padlih partizanov) ter opozarja na odnos, ki je toleranten do bivših nacistov in vojnih zločincev; govori pa tudi o avstrijskem odnosu do koroških partizanov in aktivistov.

Končno v sklepu avtor ugotovi, da Avstrija ni izvedla svoje dolžnosti do nediskriminacije in enakih pravic za slovensko manjšino (člen 6 in 8), niti ni storila ustreznih in zadostnih ukrepov za izvedbo posebne manjšinske zaščite (člen 7), kar pomeni kršitev temeljnih človekovih pravic pripadnikov manjšin. V zvezi s tem je tudi dejstvo, da Avstrija ne opravlja svojih obvez iz 5. odstavka člena 7 in da ni uresničila, denacifikacije po določbah avstrijske državne pogodbe (člena 9, 10). Neizpolnjevanje teh členov in člena 19 avstrijske državne pogodbe ter izvajanja sovražne propagande in sovražnih dejavnosti iz Avstrije proti Jugoslaviji kvalificira kot mednarodni delikt po občem in partikularnem mednarodnem pravu, za katerega je odgovorna avstrijska država.

Summary

Some International Law Aspects of the Austrian Obligations Towards the Slovene Minority

This article deals in its first part with the nature of the minority protection in international law concerning the Slovene and Croat minorities under the Austrian State Treaty. After making a comparison between Article 6 stipulating the general duty of non-discrimination of Austrian citizens, and of a special minority protection, called also the absolute protection, of the Slovene and Croat minorities, and Article 7 of the Austrian State Treaty whose implementation would only make possible the establishment of real equality, the author concludes that from the point of view of international law both protections are closely linked and represent a whole. Prevention of discrimination and implementation of special measures for the minority protection are merely two aspects of safeguarding the basic human rights.

In the second part of the article the author analyses the minority protection through the general protection of human rights by attaching special importance to the multilateral treaties on the protection of human rights by which Austria is expressly bound. These are, apart from the UNO Charter, the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the 1965 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the ILO 1958 Discrimination (Employment and Occupation) Convention (No. 111), and the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. However, Austria has not yet ratified the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights, or the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, neither the 1973 International Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Apartheid, nor the 1960 UNESCO Convention Against Discrimination in Education. Consequently, though Austria's record of ratification of international conventions on human rights is not one of the best, she has, apart from her unequivocal obligations under the State Treaty, firm and clear obligations in international law arising from the above mentioned international acts having the value of the general standard of human rights which also affect the minorities.

In the third and fourth parts of his article the author deals with certain aspects of the Austrian obligations as evidenced in various United Nations organs, especially in the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, revealing the connexion between the racial basis of discrimination and the negation of the minority rights, and the fact that the roots of nazism have not been destroyed. In this framework the author argues against the Austrian views, including the latest astonishing claim made before various United Nations organs, that in Austria there are no special national or ethnic, nor racial

minorities or groups, but only linguistic and religious minorities. The author shows the untenability of this claim by adducing the fact that the Slovene and Croat minorities are two autochthonous minorities explicitly recognised as such by the Austrian State Treaty. Consequently any assessment of the numerical strength of the minority is superfluous and, in the climate of anti-Slovene bias and intolerance, can only result in pressure being brought to bear on the minority as shown by the experience of earlier censuses. Moreover, the minority rights under the terms of the State Treaty are unconditional. Also, the Austrian claim about the exclusively linguistic nature of the minorities in Austria was firmly rejected by the Yugoslav representatives in the United Nations. Furthermore, the Austrian view is disproved by the fact that the Committee on the Elimination of Racial Discrimination has confirmed its interest in the position of the minorities in general, and that it has, in its Report (A/9618), critically dealt with the Austrian report under Article 9 of the Convention of the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, especially as regards the Austrian obligations towards the Slovene and Croat minorities. The Committee's Report states »that a breakdown of the population on the basis of the linguistic criterion would yield results different from those yielded by one which was based on ethnic consciousness and kindred sociological criteria.« Of utmost importance is also the view emphasized in the Committee's Report »that the rights of minorities did not depend on their numbers or the percentage of the total population which they constituted.«

This critical opinion voiced in the Committee and included in the Report also disproves Austrian claim that Austria has fulfilled or even overfulfilled her obligations towards the minority under the terms of the State Treaty. From the Committee's Report can also be concluded that Austria deals with the question of the minority protection in a very formal manner, that she has not cited all the judicial, administrative and other measures, and that, though legislative measures are important, the actual application of such measures is of equal importance. An interest has also been expressed in the use of the Slovene and Croat languages in proceedings before the courts and other public institutions. A discrepancy has been established between the Austrian obligations under the terms of international treaties and the Austrian internal legislation concerning the minorities. This invalidates the Austrian claim that Yugoslavia, by lodging diplomatic notes, interferes in the Austrian internal affairs. As a party to the Austrian State Treaty Yugoslavia has every right to demand an answer to the question whether Austria is meeting her relevant international obligations. In view of continuous admonishments due to non-fulfilment of the Austrian State Treaty, and in view of numerous memoranda and petitions (about 35 since the signing of the State Treaty) submitted by both organisations of the Carinthian Slovenes to the Austrian government and other competent authorities, there is no logic and no basis for the claim of the Austrian representative in the said Committee to the effect that so far there have been no complaints about discrimination of »linguistic« minorities in proceedings before competent courts, nor by signatories of the Austrian State Treaty on account of the non-fulfilment of its terms. It is also known that a Slovene, Franc Isop, lodged a complaint with the European Commission for Human Rights.

While discussing the complaints of Yugoslavia and the internationalisation of the Carinthian question, the author stresses the causal link between the Austrian non-fulfilment of the minority rights and the non-fulfilment of obligations under Articles 7/5, 9, 10 and 19 of the Austrian State Treaty. Incomplete denazification (under the terms of Articles 9 and 10), and concessions made to neonazi tendencies as well as to fascist and German national chauvinist manifestations, emanating especially from the organisations affiliated to the Kärntner Heimatdienst, create discriminatory attitudes and an atmosphere which is inimical to the minority. Paragraph 5, Article 7, which provides for the prohibition of such activities, has been completely ignored.

The author stresses the fact that both in the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) and in its Report Austria has been criticised for inadequate legislation in this respect. The legal provisions concerning organisations and activities designed to promote and stir up racial discrimination have been considered unsatisfactory. With respect to Article 290 (1) of the Austrian Criminal Code, CERD has criticised the restrictive qualifications of the spreading of ideas based on racial superiority or hatred, as well as the lack of prohibition of giving any assistance to racist activities, including financing of such activities. The Associations Act was also criticised on the ground of its provisions concerning the prohibition of illegal organisations being too permissive in

its wording and not reflecting the obligations resulting from the terms of the Convention. One member has specially drawn the attention of the Committee to the inadmissible activities of the Kärntner Heimatdienst.

The Austrian delegate in his reply to the criticism in CERD recalled the declaration made by Austria upon the ratification of the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; he added that the new 283 (1) Article of the Criminal Code, which came into force on January 1, 1975, supplements the Act on the prohibition of nazism, and lastly stated that the term 'nazism' has always been understood in Austria in its generic sense including all totalitarian ideologies based on the concept of racial superiority. After a critical evaluation of this statement the author interprets it as a formal reflection of Austria's mental reservation toward the new international treaties in the field of human rights, and discusses in detail the legal aspects of this question. He adds that the envisaged improvement in the final text of Article 283 did not materialise because Section 2 Paragraph 1 of this Article [previously 290 (1)] — incriminating the propagation of mentality or ideas based on racial superiority or hatred conducive to discrimination — was dropped. As far as the term nazism is concerned the author makes clear that this interpretation does not accord with the Austrian judicial practice whereby nazism is considered merely in terms of, and in context with, the ideology of the Third Reich to the exclusion of neonazi ideas and forms arising from the old ideology. The author then discusses the so-called Windisch theory and mentions various activities in Carinthia, which in his opinion, show how deeply are racism and nazi mentality rooted in Austria, placing special emphasis on the activities of organisations affiliated to the Kärntner Heimatdienst. Author criticises the formalism of Austrian claim that there are no grounds for a statutory prohibition of this organisation, and that »they have the right to be heard«. In his opinion, in order to provide a legal smokescreen for this activity, Austria made the above mentioned reservation towards the Convention on the Prohibition of All Forms of Racial Discrimination and modified also Article 283 accordingly.

The author discusses in detail the Austrian tolerance of activities which are directed against the rights and ethnic character of the Slovene minority; mentions hostile activities conducted from Austrian territory against Yugoslavia; deals with the Austrian attitude toward obligations under the terms of Articles 9, 10 and 19 of the Austrian State Treaty (in connection with desecration of graves and defilement of monuments dedicated to fallen Partisans) and draws attention to a tolerant attitude towards ex-nazis and war criminals; also discusses the Austrian attitude towards Carinthian Partisans and activists.

Lastly, the author concludes that Austria has not discharged her duty as far as non-discrimination and equal rights for the Slovene minority are concerned (Articles 6 and 8), nor has she taken adequate and sufficient steps to ensure the implementation of a special minority protection (Article 7) which represents a violation of fundamental human rights of persons belonging to the minorities. Also pertinent is the fact that Austria does not discharge her obligations under the terms of Paragraph 5, Article 7, and that she has not carried out denazification according to the Austrian State Treaty (Articles 9 and 10). Non-implementation of these Articles and Article 19 of the Austrian State Treaty, and the conduct of hostile propaganda and hostile activities from Austrian territory against Yugoslavia qualifies as international delinquency both in general and particular international law for which the Austrian state is responsible.